

Ἡ συνοδικότητα ἐντὸς τῆς ἐπισκοπῆς στὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος σήμερα

Π. ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΠΙΝΑΚΟΥΛΑ

Ἡ συνοδικότητα ἐντὸς τῆς ἐπισκοπῆς εἶναι ἡ πρώτη μορφή συνοδικότητος πὺν ἐμφανίζεται στὴν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας. Θὰ προσπαθήσουμε νὰ δείξουμε τὴ συνοδικότητα ἐντὸς τῆς ἐπισκοπῆς στὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος σήμερα σὲ τρία μέρη. Στὸ πρῶτο μέρος παραθέτουμε τρία παραδείγματα ἀπὸ τὸν Κανόνα τῆς Λατρείας. Στὸ πρῶτο ἀπ' αὐτὰ φαίνεται πῶς ἡ συνοδικότητα ἐντὸς τῆς ἐπισκοπῆς ὑφίσταται καὶ ἐκφράζεται, στὸ δεύτερο φαίνεται πῶς ἡ διαστρέβλωση τῆς συνοδικότητος διαστρεβλώνει καὶ τὸν γραπτὸ Κανόνα τῆς Λατρείας, ἐνῶ στὸ τρίτο πῶς ἡ κατάργησή της τὸν ἀκυρώνει. Στὸ δεύτερο μέρος θὰ παρακολουθήσουμε σύντομα τὴν πορεία καὶ ἐξέλιξη τῆς συνοδικότητος μέσα στοὺς θεσμοὺς τῆς ἐπισκοπῆς στὴν τοπική μας Ἐκκλησία κατὰ τὴ διάρκεια τῶν τελευταίων ἑκατὸ πενήντα ἐτῶν. Στὸ τρίτο μέρος ἐλπίζουμε ὅτι θὰ φανεῖ μὲ τί ἀντικαθίσταται ἡ συνοδικότητα ἐντὸς τῆς ἐπισκοπῆς στὴν ἐποχή μας καὶ ποιές εἶναι οἱ προοπτικές της.

Α. Ὁ κανόνας τῆς Λατρείας.

1. Ἡ Ἀρτοκλασία εἶναι ἀκολουθία πὺν τελεῖται στοὺς ἐνοριακοὺς ναοὺς συνήθως στὸ τέλος τοῦ ἑσπερινοῦ ἢ τοῦ ὄρθρου. Ἐχει ἐπικρατήσει νὰ τελεῖται σχεδὸν πάντοτε στὸν ἑσπερινὸ καὶ τὸν ὄρθρο ὅταν πανηγυρίζει κάποιος ναὸς ὅπου συνήθως προΐσταται ἀρχιερέας. Στὴν περίπτωση αὐτὴ ἡ Ἀρτοκλασία προσλαμβάνει ἕνα ἰδιαίτερο λειτουργικὸ χρῶμα, ἐπειδὴ τελεῖται καὶ μὲ τὴ συμμετοχὴ πολλῶν πρεσβυτέρων πὺν ἔρχονται γιὰ τὸ πανηγύρι. Ὁ ἀρχιερέας μαζί μὲ τοὺς πρεσβυτέρους σχηματίζουν ἕνα τόξο μπροστὰ ἀπὸ τὴν Ὁραία Πύλη. Στὴν κορυφὴ τοῦ τόξου βρίσκεται ὁ ἀρχιερέας καὶ ἑκατέρωθεν αὐτοῦ οἱ πρεσβύτεροι κατὰ τὴν τάξη τους. Κατὰ τὴν εὐλογία τῶν ἄρτων, οἱ πρεσβύτεροι θέτουν τὸ χέρι τους ὁ ἕνας πάνω στὸν ὦμο τοῦ ἄλλου. Ἀπὸ τοὺς δύο πὺν βρίσκονται ἑκατέρωθεν τοῦ ἀρχιερέως ὁ ἕνας βάζει τὸ δεξιὸ χέρι πάνω στὸν ἀριστερὸ ὦμο τοῦ ἀρχιερέως καὶ ὁ ἄλλος τὸ ἀριστερὸ χέρι πάνω στὸν δεξιὸ

ῶμο του. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο τὸ τόξο γίνεται ἓνα ἐνιαῖο ὄλο. Ὁ ἐπίσκοπος εὐλογεῖ καὶ μαζί του ὑπάρχουν οἱ πρεσβύτεροι σὲ ρόλο ποὺ φαίνεται κατὰ πάντα συμπληρωματικὸς τοῦ ρόλου του. Ἄν προσθέσει κανεὶς τὴ θέση τῶν διακόνων ποὺ βρίσκονται σὲ ἄλλο ρόλο καὶ τοῦ λαοῦ ποὺ συμμετέχει συμπάλλοντας, ἔχει μπροστά του τὴν εἰκόνα τῆς συνοδικότητος ἐντὸς τῆς ἐπισκοπῆς. Εἶναι ἐκπληκτικὸ πῶς στὴν ἀπλὴ καὶ δευτερεύουσα αὐτὴ ἀκολουθία ἐκφράζεται μὲ τὸν ἀριότερο τρόπο ἢ συνοδικότητα. Στὴν Ἀρτοκλασία διασώζεται ὁ ἀρχαῖος τρόπος εὐλογίας τῶν δώρων, ὅπως παραδίδεται στὴν Ἀποστολικὴ Παράδοση τοῦ Ἰππολύτου: «Εἰς τοῦτον (τὸν ἐπίσκοπον) ἄς προσκομίσουν οἱ διάκονοι τὴν προσφορὰν καὶ οὗτος ὁμοῦ μεθ' ὄλου του πρεσβυτερίου ἐπιθέτων τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τῆς προσφορᾶς ἄς εἴπῃ εὐχαριστῶν»¹.

2. Κατὰ τὴ Θεία Λειτουργία, μετὰ τὴ Μεγάλῃ Εἴσοδο καὶ τὴν ἀπόθεση τῶν δώρων στὴν Ἁγία Τράπεζα, γίνεται ὁ παρακάτω διάλογος μετὰ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν πρεσβυτέρων:

Ἀρχιερεὺς: – Ἀδελφοὶ ἱερεῖς σὺν τῷ ἱεροδιακόνῳ εὐξασθε ὑπὲρ ἐμοῦ.

Πρεσβύτεροι: – Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι»².

Στὶς χρησιμοποιούμενες λειτουργικὲς φυλλάδες ὁ διάλογος ἐκδίδεται ἀντιστροφῶς, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἀποδίδονται στὸν ἐπίσκοπο αὐτὰ ποὺ λέγονται ἀπὸ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ στοὺς πρεσβυτέρους αὐτὰ ποὺ λέγονται ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο. Πέραν βέβαια τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ διάλογος μὲ τὴν ἀντιστροφή χάνει τὴν ἀξία του καὶ τὸν λόγο ὑπαρξῆς του, παρατηρεῖ κανεὶς ὅτι ἡ ἀντιστροφή καὶ ἡ σύγχυση δὲν εἶναι τυχαία. Ἡ ἀλλαγὴ τῆς λειτουργικῆς πράξης ποὺ φαίνεται πῶς ἐπιβίωνε ἀκόμα καὶ τὸν 18ο αἰῶνα³ ἀπηχεῖ τὴ νέα κατάσταση καὶ πραγματικότητα τῆς συνοδικότητος ποὺ ἐπικρατεῖ ἐντὸς τῆς ἐπισκοπῆς. Ἡ ἀλληλεξάρτηση καὶ ἡ συμπληρωματικότητα τῶν ρόλων καταργεῖται καὶ ὁ ἐπίσκοπος μένει ἐξαιρετικὰ μόνος καὶ μετέωρος⁴.

1. Ἀποστολικὴ παράδοσις, 4, 2, παρὰ ΖΗΖΙΟΥΛΑ Ι., *Ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ θείᾳ Εὐχαριστίᾳ καὶ τῷ ἐπισκόπῳ κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας*, Ἀθῆναι 1965, σελ. 159.

2. ΤΡΕΜΠΕΛΑ Π., *Αἱ τρεῖς λειτουργίαι κατὰ τοὺς ἐν Ἀθήναις κώδικες*, ἔκδοσις Β', Ἀθῆναι 1982, σελ. 84-85.

3. ΤΡΕΜΠΕΛΑ Π., ὁ.π.

4. ΚΟΥΜΑΡΙΑΝΟΥ Π. π., «Σύμβολο καὶ πραγματικότητα στὴ Θεία Λειτουργία», *Σύναξη*, τχ. 71, Ἰούλιος-Σεπτέμβριος 1999, σελ. 33-34.

3. Στο έν χρησει *Μέγα Εὐχολόγιον*⁵ τυπώνεται ἀκόμη καὶ μία δεύτερη ἀκολουθία χειροτονίας ἐπισκόπου. Στὴν ἀκολουθία αὐτὴ τὸ προπαρασκευαστικὸ μέρος τῆς χειροτονίας διακρίνεται ἀσθηρὰ ἀπὸ τὸ καθατὸ μέρος, ἐπειδὴ σ' αὐτὴν διασώζεται ἡ τάξι χειροτονίας ποὺ ἴσχυε ὅταν τὸ σῶμα τῶν χειροτονούντων δὲν ἦταν τὸ ἴδιο μὲ ἐκεῖνο τῶν ἐκλεκτόρων. Ὁ ὑποψήφιος ἐπίσκοπος ἐκλεγόταν ἀπὸ τὸν κληρο καὶ τὸν λαὸ τῆς χηρευσάσης ἐπισκοπῆς. Τὸ σῶμα τῶν ἐπισκόπων ἔκανε τὸν ἔλεγχο καὶ τὴν ἐπικύρωση τῆς ἐκλογῆς. Γι' αὐτὸ καὶ στὸ προπαρασκευαστικὸ μέρος τῆς χειροτονίας ὁ ρόλος τῶν πρεσβυτέρων εἶναι ἰδιαίτερα ἐμφανῆς. Ἔτσι βλέπουμε:

- α. «[...] οἱ δὲ ἱερεῖς καὶ κληρικοὶ ἴστανται κύκλω τοῦ Ὑποψηφίου, πρὸς τὸ μέσον τοῦ Ναοῦ [...]»⁶
- β. «Εἷς δὲ τῶν Κληρικῶν, ὁ λογιώτατος, εὐθὺς ποιεῖται τὴν πρώτην προσαγωγὴν τοῦ Ὑποψηφίου, κηρῦσσων καὶ λέγων ταῦτα· προσφέρεται ὁ Θεοφιλέστατος Ὑποψήφιος ἐστερεωμένος (ὁ δεῖνα) τοῦ χειροτονηθῆναι Ἐπίσκοπος τῆς Θεοσώστου Πόλεως (τῆς δεῖνος). Καὶ προσφέρεται ὑπὸ τῶν Κληρικῶν ὁ Ὑποψήφιος ἄχρι τῆς οὐρᾶς τοῦ ἀετοῦ»⁷
- γ. «Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ μέλλων χειροτονῆσαι αὐτὸν Ἀρχιερεὺς· τί προσῆλθες ἐνθάδε παρ' ἡμῶν αἰτῶν; Καὶ ἀποκρίνεται ὁ Ὑποψήφιος λέγων· Τὴν χειροτονίαν τῆς Ἀρχιερατικῆς χάριτος, συμψηφισαμένων με τῶν Κληρικῶν τῆς ἀγιωτάτης Ἐπισκοπῆς (τῆς δεῖνος)»⁸
- δ. «Εἶτα προσφέρεται ὑπὸ τῶν Κληρικῶν αὐτοῦ ὁ Ὑποψήφιος ἄχρι τὸ μέσον τοῦ ἀετοῦ, κηρῦσσοντος τὴν προσαγωγὴν αὐτοῦ τοῦ ἐντιμότερου τῶν Κληρικῶν, ὡς δεδήλωται»⁹.

Στὴ συνέχεια καὶ ἀφοῦ εἰσαχθεὶ ὁ χειροτονούμενος εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον καὶ πρὸ τῆς χειροτονίας, «Εἶτα λέγει ὁ Ἀρχιερεὺς εἰς ἐπήκοον πάντων· Ψήφω καὶ δοκιμασίᾳ τῶν θεοφιλεστάτων ἱερέων καὶ Κληρικῶν τῆς Πόλεως (τῆσδε) ἡ θεία χάρις [...]»¹⁰.

5. Ἔκδοσις Ἀσπὴρ, Ἀθήνα 1950, σελ. 169-176.

6. Ὁ.π., σελ. 169.

7. Ὁ.π., σελ. 169.

8. Ὁ.π., σελ. 170.

9. Ὁ.π., σελ. 170.

10. Ὁ.π., σελ. 175.

Β. Ἡ σημερινή πραγματικότητα

Παρατηρώντας τὴ σχέση τοῦ Κανόνα τῆς Λατρείας μὲ τὴν πραγματικότητα, μποροῦμε νὰ ἔχουμε μίαν εἰκόνα τῆς λειτουργίας τῆς συνοδικότητας ἐντὸς τῆς ἐπισκοπῆς. Στὴν Ἀρτοκλασία ἡ συνοδικότητα διασώζεται μὲ πληρότητα, στὴν Εὐχαριστία διασώζεται διαστρεβλωμένη καὶ στὴ χειροτονία τοῦ ἐπισκόπου ἔχει παύσει νὰ ὑπάρχει. Στὸ *Εὐχολόγιό* μας σημειώνεται: «Αὗται αἱ προτυπωθεῖσαι τοῦ Ἐπισκόπου τάξεις οὐχ οὕτω γίνονται νῦν»¹¹. Ἡ συνοδικότητα ἐντὸς τῆς ἐπισκοπῆς ὑπάρχει ἐκεῖ ὅπου δὲν διακινδυνεύεται κάτι ἀπὸ τὴν ἐξουσία καὶ τὸ κῦρος τῶν ἐπισκόπων, ὅπως στὴν Ἀρτοκλασία διαστρεβλώνεται στὴν *Εὐχαριστία*, γιὰ νὰ διασωθεῖ δηθεν τὸ κῦρος καὶ ἡ ἐξουσία τῶν ἐπισκόπων καὶ καταργεῖται στὴν ἐκλογή καὶ χειροτονία τῶν ἐπισκόπων, ὅπου κατ' ἐξοχὴν ἐκφράζεται καὶ ἀσκεῖται ἡ ἐξουσία ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας.

Ἀπέναντι στὴν παραπάνω κατάσταση εἶναι δυνατόν νὰ ἔχουμε διάφορες τοποθετήσεις. Μιὰ τοποθέτηση θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι δοξολογική. Περιγράφοντας δηλαδὴ τὴν κατάσταση μὲ βάση τὶς διατάξεις τοῦ *Εὐχολογίου* νὰ καταλήγει κάποιος σὲ ὕμνο τῆς ὀρθόδοξης παράδοσης ποὺ διατήρησε τὴν ἀρχαία τάξη στὰ λειτουργικά τῆς βιβλία, χωρὶς ὅμως αὐτὴ ἡ περιγραφή νὰ ἀνταποκρίνεται στὴν πραγματικότητα. Μιὰ δεύτερη τοποθέτηση θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι καταγγελτική. Μὲ βάση τὴ διάσταση μεταξὺ τοῦ Κανόνα τῆς Λατρείας καὶ τῆς πραγματικότητας νὰ καταγγέλλεται ἡ στάση τῶν ὑπευθύνων. Νὰ ζητεῖται ἀπὸ αὐτοὺς ἡ ἐπιστροφή στὴν ἀρχαία, «ἀνόθευτη» παράδοση, γιὰ νὰ λυθοῦν ὅλα τὰ προβλήματα, νὰ διορθωθοῦν οἱ στρεβλώσεις καὶ νὰ ἀποκατασταθεῖ ὁ χαμένος παράδεισος.

Θεωροῦμε αὐτονόητο ὅτι ἡ δοξολογικὴ τοποθέτηση δὲν ἀφορᾷ κανέναν ποὺ ἐνδιαφέρεται καὶ συζητᾷ τὸ θέμα μας. Ἡ δεύτερη τοποθέτηση, ἡ καταγγελτικὴ, ποὺ ἔχει λόγο ὑπαρξῆς καὶ θίγει εὐαίσθητες χορδὲς τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας συνείδησης χρειάζεται περισσότερο τὴν προσοχή μας. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι τὰ λειτουργικά μας κείμενα, ὁ γραπτὸς Κανόνας τῆς Λατρείας, διασώζουν μὲ πληρότητα τὴ συνοδικότητα ἐντὸς τῆς ἐπισκοπῆς. Εἶναι ἀπαραίτητο ὅμως τὰ κείμενά μας νὰ διαβάζονται μὲ παράλληλη μελέτη τῆς ἱστορίας, χωρὶς τὴν ὁποία χάνεται ἡ συνείδηση τῆς διαρκοῦς διαπλοκῆς τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὸν κόσμο. Ἡ συνοδικότητα ἐντὸς τῆς ἐπισκοπῆς ἐκφράζεται στὰ ἀποστολικά χρόνια μὲ τὶς

11. Ὁ.π., σελ. 176.

προϋποθέσεις τῶν ἰουδαϊκῶν καταβολῶν τῆς πρώτης Ἐκκλησίας. Λίγο ἀργότερα θὰ προσλάβει τοὺς πολιτικούς θεσμοὺς τῆς πόλεως τῆς ὕστερης ἀρχαιότη-
τας. Στὴ συνέχεια θὰ ἐκφρασθεῖ μὲ τὴν ἔνταξη τῆς Ἐκκλησίας στὶς δομὲς τοῦ
μεσαιωνικοῦ κράτους. Στὰ χρόνια τῆς ὀθωμανικῆς κυριαρχίας θὰ σφραγιστεῖ
ἀπὸ τὶς πολιτικὲς συντεταγμένες τοῦ κοινοτισμοῦ μέσα στὸ πλαίσιο τοῦ ὁποῖου
ὀργανώνεται ὁ βίος τῶν χριστιανῶν ὡς πολιτῶν δευτέρας τάξεως τῆς αὐτοκρα-
τορίας. Στὶς μέρες μας ἡ συνοδικότητα ἐντὸς τῆς ἐπισκοπῆς δὲν εἶναι δυνατὸν
νὰ συζητεῖται ἔξω ἀπὸ τὸ πλαίσιο ποὺ θέτουν ἡ συλλογικὴ νοοτροπία, συνειδη-
ση καὶ πράξη τῶν δημοκρατικῶν μας καιρῶν.

Ἄρα λοιπὸν μία καταγγελία μὲ σκοπὸ τὴν ἐπάνοδό μας στὸ χαμένο παρά-
δεισο δὲν ἔχει καμία σημασία ἐὰν πρῶτα δὲν ἐξετάσουμε τὶς προϋποθέσεις τῆς
σημερινῆς πραγματικότητας. Πῶς δηλαδὴ ἐκφράζεται καὶ ἰσχύει ἡ συνοδικότη-
τα στοὺς θεσμοὺς τῆς ἐπισκοπῆς, ποιὲς εἶναι οἱ τυχόν στρεβλώσεις της καὶ ποι-
ὲς οἱ αἰτίες της. Ἔχουμε τὴ γνώμη πῶς μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο μποροῦμε νὰ συζη-
τήσουμε στὴ συνέχεια τοὺς τρόπους ἄρσης τῆς διάστασης μεταξὺ τοῦ Κανόνα
τῆς Λατρείας καὶ τῆς ὑπάρχουσας κατάστασης.

Ἄς δοῦμε πρῶτα τὴ συνοδικότητα στὴν ἐνορία καὶ στὸν τρόπο ποὺ συγκρο-
τεῖται καὶ λειτουργεῖ τὸ Ἐκκλησιαστικὸ Συμβούλιό της. Τὸ Ἐκκλησιαστικὸ
Συμβούλιο, μὲ βάση τὶς ἰσχύουσες διατάξεις, συγκροτεῖται ἀπὸ τὸν πρόεδρο
του, τὸν ἐφημέριο τῆς ἐνορίας καὶ ἀπὸ τέσσερις ἢ δύο (ἀνάλογα μὲ τὸν πληθυ-
σμό της) λαϊκοὺς. Ὁ ἐφημέριος-πρόεδρος διορίζεται ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο καὶ οἱ
λαϊκοὶ-μέλη ἐκλέγονται ἀπὸ τὸ Μητροπολιτικὸ (Ἐπισκοπικὸ) Συμβούλιο μὲ
πρόταση τοῦ ἐπισκόπου. Τὸν κατάλογο τῶν προτεινόμενων μελῶν ὑποβάλλει ὁ
ἐφημέριος. Τὸ σύστημα συγκρότησης τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ συμβουλίου ποὺ
ἰσχύει ἀπὸ τὸ 1940 ἀποκλείει τὴ συμμετοχὴ τῶν λαϊκῶν στὴ διαδικασία ἐκλογῆς
τῶν μελῶν του¹². Μπροστὰ στὸν κίνδυνο οἱ ἐκλογὲς τῶν μελῶν τῶν ἐκκλησια-
στικῶν συμβουλίων νὰ καταστοῦν πεδίο ἀνταγωνισμοῦ τῶν πολιτικῶν κομμά-
των, ἐκρίθη σκόπιμο νὰ παύσει ἡ συμμετοχὴ τῶν ἐνοριτῶν στὴν ἐκλογή τους.

Ὅπως εὐκόλα καταλαβαίνει κάποιος, ἐδῶ ἀντιμετωπίστηκε τὸ μεγαλύτερο
πρόβλημα τῆς ἐποχῆς μας, ἡ διάσταση μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ κοινωνίας. Οἱ
κάτοικοι μιᾶς ἐνορίας δὲν ταυτίζονται πλέον μὲ τὰ μέλη τῆς τοπικῆς ἐκκλησίας.
Ἡ ὁ βαθμὸς τῆς ἐκκλησιαστικότητάς τους εἶναι μικρότερος ἀπὸ τὸ βαθμὸ
ἐνταξῆς τους στὰ κομματικὰ πολιτικὰ σχήματα ἢ τέλος πάντων ἡ συμμετοχὴ

---

12. Ν. 2200/1940.

τους στην ἐκλογή τῶν ἐκκλησιαστικῶν συμβουλίων κρίθηκε ὅτι δὲν θὰ γινόταν μὲ κριτήρια πού ἀπαιτεῖ ἡ Ἐκκλησία. Ἀντὶ ὅμως νὰ μελετηθοῦν οἱ δυνατότητες καὶ νὰ βρεθεῖ λύση στοῦ μεγάλο αὐτὸ πρόβλημα, νὰ ἀναζητήσῃ δηλαδή ἡ Ἐκκλησία τὰ μέλη της, προτιμήθηκε ὁ ἀκρωτηριασμός τῆς εὐθύνης τους. Τὰ ἀποτελέσματα εἶναι γνωστὰ καὶ βιώνονται πλέον μὲ ὀδύνη. Τὰ ἐκκλησιαστικά συμβούλια κατάντησαν ἀπλὲς ἐπιτροπὲς τυπικῆς διαχείρισης τοῦ παγκαριοῦ τῆς ἐνορίας. Ἔτσι, τὸ Ἐκκλησιαστικὸ Συμβούλιο δὲν εἶναι θεσμός πού ἐκφράζει τὴν ἐνορία, οὕτως ὥστε ἡ συμμετοχὴ σ' αὐτὸ νὰ εἶναι ἐκδίπλωση τῶν χαρισμάτων καὶ τῶν εὐθυνῶν τῶν ἐνοριτῶν. Ἀφοῦ δὲν συμμετέχουν στὴν ἐκλογή τῶν συμβούλων οἱ ἐνοριῖτες, κανένας δὲν ἐνδιαφέρεται νὰ εἶναι ὑποψήφιος καὶ νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἀναγνώριση τῶν ἄλλων, νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἔκφραση τῶν εὐθυνῶν του καὶ νὰ ρισκάρῃ τὴ λογοδοσίαν ἐνώπιόν τους. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ἡ συμμετοχὴ του στὴν συγκρότηση τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Συμβουλίου δὲν εἶναι προϋπόθεση συμμετοχῆς του στοῦ Μητροπολιτικοῦ (Ἐπισκοπικοῦ) Συμβουλίου ἢ στὴν ἐκλογή τῶν μελῶν του, στὴν ἐκλογή τοῦ ἐπισκόπου ὅταν ἡ ἐπισκοπὴ χηρεύσει ἢ στὴ γενικότερη εὐθύνη τῆς ἐπισκοπῆς.

Κανένας δὲν δέχεται νὰ εἶναι μέλος ἐνὸς συμβουλίου πού δὲν ἐκφράζει τίποτα. Ἄβουλοι ἄνθρωποι μὲ περιορισμένη συνείδηση εὐθύνης καὶ παντελὴ ἔλλειψη προσδοκιῶν δέχονται νὰ γίνουν μέλη του. Ἡ ἄνθρωποι γενναῖοι πού γνωρίζουν πού καλοῦνται καὶ δέχονται νὰ διακονήσουν τὴν ἐνορία τους ἐπειδὴ πιστεύουν πὼς καὶ ἡ ἐλάχιστη προσφορὰ ἔχει μεγάλη ἀξία. Ἀλλὰ ἐπειδὴ περισσεύουν οἱ πρῶτοι καὶ σπανίζουν οἱ δεῦτεροι, τὸν ὑποβαθμισμένο θεσμό τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Συμβουλίου ἔρχονται νὰ ἀναπληρώσουν ἄλλες συλλογικὲς δυνατότητες. Δύσκολα θὰ βρεθεῖ ἐνορία πού ἔχει νὰ ἐπιτελέσῃ ἓνα ἔργο μεγάλο χωρὶς νὰ ἔχει ἰδρυθεῖ σ' αὐτὴν κάποιος σύλλογος ἢ εταιρία μὴ κερδοσκοπική. Ἐπειδὴ ἡ συνοδικότητα δὲν εἶναι πολυτέλεια ἀλλὰ ἀνάγκη τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος, ἡ ἀνάγκη αὐτὴ θὰ ὑπηρετηθεῖ μέσῳ παρέκκλισης. Οἱ ἐνοριῖτες ἰδρύουν συλλόγους ἢ ἄλλες μορφὲς σωματειακῆς ὀργάνωσης, μὲ βάση τοὺς νόμους τοῦ κράτους περὶ τοῦ συνεταιρίζεσθαι. Στὶς μορφὲς αὐτὲς δὲν συμμετέχουν οἱ ἐφημέριοι καὶ τὴν πρωτοβουλία ἔχουν λαϊκοί. Ὁ τρόπος λειτουργίας τους ἐλέγχεται ἀπὸ τὰ ὄργανα τοῦ κράτους καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ἀποφεύγουν κάθε ἀνάμειξη ἢ ἔλεγχο τοῦ ἐπισκόπου. Συχνὰ ἔρχονται σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς ἐφημέριους ἢ σὲ ἀντίθεση μὲ ἄλλους συλλόγους πού ἰδρύονται ἐντὸς τῆς ἴδιας ἐνορίας. Ἐπειδὴ οἱ ἐνορίες εἶναι νομικὰ πρόσωπα δημοσίου δικαίου καὶ εἶναι ἐνταγμένες στοῦ γραφειοκρατικὸ σύστημα τοῦ Δημοσίου, εἶναι εὐκόλο νὰ καταλάβῃ κανεὶς ὅτι τὰ σωματεῖα πού λειτουργοῦν ὡς ἀναπληρωματικά τῶν

ένοριακῶν συμβουλίων καὶ εἶναι νομικὰ πρόσωπα ἰδιωτικοῦ δικαίου, διαθέτουν μεγαλύτερη εὐλυγισία καὶ δυνατότητες γιὰ νὰ ἀνεγείρουν ναοὺς, ἐνοριακὰ κέντρα καὶ νὰ ὀργανώνουν διάφορες δραστηριότητες. Ἐπίσης, ἔχουν δυνατότητες συμμετοχῆς στὶς ἐκλογές τῶν διοικητικῶν συμβουλίων τῶν συλλόγων, στὴ λογοδοσία καὶ σὲ ὅ,τι σημαίνει συλλογικότητα. Σὲ πολλὲς ἐνορίες οἱ ἐφημέριοι ξοδεύουν χρόνο καὶ δυνάμεις νὰ συμβιβάσουν τὰ μέλη τῶν διαφόρων συλλόγων, νὰ ἐνοποιήσουν τὰ σωματεῖα καὶ νὰ τὰ ἐντάξουν στὴν ἐνοριακὴ δομὴ.

Ἄς ἐξετάσουμε τώρα τὴ θέση τῶν πρεσβυτέρων στὴ συνοδικότητα ἐντὸς τῆς ἐπισκοπῆς. Μποροῦμε νὰ τὴ δοῦμε καλύτερα ἐξετάζοντας ἕναν ὀριακὸ θεσμὸ τῆς ἐπισκοπῆς, τὸν θεσμὸ τοῦ τοποτηρητῆ-ἐπισκόπου. Ἐπειδὴ οἱ ἀρμοδιότητές του εἶναι κατ' ἐξάιρεση, καὶ ἀκριβῶς γι' αὐτό, μᾶς δίνεται ἡ δυνατότητα νὰ δοῦμε τὴ θέση τῶν πρεσβυτέρων σὲ ὅλο της τὸ εὖρος. Σύμφωνα μὲ τὶς ἰσχύουσες διατάξεις¹³, σὲ κάθε χηρεύουσα ἐπισκοπὴ διορίζεται ἀπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο τοποτηρητῆς, ὁ ὁποῖος ἐνεργεῖ «τὴν τρέχουσαν ὑπηρεσίαν αὐτῆς». Τοῦ ἀπαγορεύεται νὰ προβαίνει σὲ μεταβολές πού ἔχουν σχέση μὲ τὰ γραφεῖα, τὶς ἐνορίες, τὶς μονὲς καὶ τὰ ἰδρύματα τῆς ἐπισκοπῆς. Στὴν περίπτωσι ἐπειγόντων θεμάτων ἐνεργεῖ μετὰ ἀπὸ προηγούμενη ἔγκριση τῆς ΔΙΣ. Ὁ θεσμὸς τοῦ τοποτηρητῆ-ἐπισκόπου εἶναι νεότερος. Ὅταν ἡ ἐπισκοπὴ βρισκόταν χωρὶς ἐπίσκοπο, τὴ θέση του ἔπαιρνε τὸ Πρεσβυτέριο. Μόνο σὲ ἔκτακτες περιπτώσεις, καὶ μάλιστα στὴν περίπτωσι διχοστασίας τοῦ ποιμνίου, ὀριζόταν ἐπίσκοπος μὲ τὴν ὀνομασία *Μεσίτης* γιὰ συγκεκριμένο χρονικὸ διάστημα, πού δὲν μποροῦσε νὰ ξεπεράσει τὸν ἕνα χρόνο. Στὴν περίπτωσι πού τὸ πρόβλημα συνεχιζόταν, διορίζονταν νέος μεσίτης μὲ τοὺς ἴδιους περιοριστικούς ὅρους¹⁴.

Τὸ ὅτι τὴν εὐθύνη τῆς ἐπισκοπῆς ἀνελάμβανε τὸ Πρεσβυτέριο, ὡς συλλογικὸ σῶμα, φαίνεται στὴν ἀλληλογραφία τῶν ἐπισκόπων τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Ὅταν ἡ ἐπισκοπὴ χηρεύει, οἱ ἄλλοι ἐπίσκοποι ἀπευθύνονται πρὸς τὸν κλῆρο τῆς¹⁵. Ἰχνη αὐτῆς τῆς πρακτικῆς φαίνονται καὶ στὶς διατάξεις τῆς καταστατικῆς νομοθεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Στὸν νόμο τοῦ 1852 ὀρίζεται ὅτι τὴν εὐθύνη ἀναλαμβάνει ἡ ἐπισκοπικὴ ἐπιτροπὴ, πού διορίζεται μετὰ ἀπὸ πρόταση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀξιωματούχους κληρι-

13. Ἄρθρο 23 Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ν. 590/1977 (ΚΧΕΕ).

14. Κανόνας οδ' Συνόδου Καρθαγένης.

15. ΖΗΖΙΟΥΛΑ Ι., ὁ.π., σελ. 123.

κούς τῆς ἐπισκοπῆς¹⁶. Μὲ τὸν νόμο τοῦ 1923 τοποτηρητῆς ἀνελάμβανε ὁ Πρωτοσύγκελος τῆς ἐπισκοπῆς ἢ ὁ Ἱεροκήρυκας αὐτῆς ἢ ἄλλος κληρικός¹⁷. Μὲ τὸν νόμο 671/1943 διορίζεται τοποτηρητῆς κληρικός ἢ ἓνας ἀπὸ τοὺς ὄμορους ἀρχιερεῖς¹⁸. Μόνο γιὰ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν προβλεπόταν ὁπωσδήποτε ὁ διορισμὸς τοποτηρητῆ-ἐπισκόπου, πού ἦταν ἐκεῖνος πού εἶχε τὰ πρεσβεῖα ἀπὸ τὰ μέλη τῆς ΔΙΣ¹⁹. Μὲ τὸν νόμο τοῦ 1977 καθιερώθηκε γιὰ ὅλες τὶς ἐπισκοπές ἡ ἀνάθεση τῆς τοποτηρητείας σὲ ἐπίσκοπο καὶ μὲ τοὺς ὄρους πού ἀναφέραμε.

Γιατί ὅμως ὁ τοποτηρητῆς δὲν μπορεῖ ν' ἀσκεῖ πλήρη ἐπισκοπικὰ καθήκοντα; Ποιὸς ὁ λόγος πού τὸν ἐμποδίζει; Τί ἀκριβῶς εἶναι ἐκεῖνο πού τὸν δεσμεύει; Στὰ ἐρωτήματα αὐτὰ μποροῦμε νὰ ἀπαντήσουμε ἐὰν προσέξουμε τὴν κανονικὴ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας. Σὲ συνοδικὴ ἀπόφαση ἐπὶ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Μανουὴλ Β' (1240-1255), μετὰ ἀπὸ ἐρώτημα ἐὰν εἶναι δυνατὸν νὰ διοριστῆ ἐπίσκοπος ἐκτάκτως σὲ ἐπισκοπὴ πού ἔχει πρόβλημα («δι' αἰτίαν εὐπρόσωπον») καὶ νὰ ποιμαίνει δυὸ ἐπισκοπές ταυτόχρονα, ὀρίζεται ὅτι αὐτὸ μπορεῖ νὰ γίνῃ μὲ τὸν ἐξῆς ὄρο: «Καὶ ποιήσεται ὁ ἐπίσκοπος καὶ ἐν τῇ τοιαύτῃ ἐπισκοπῇ καὶ πάσῃ τῇ ταύτης ἐνορίᾳ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἱεραρχικῶν ἀπάντων δικαίων, ὅσα καὶ γνήσιος ἀρχιερεὺς αὐτῆς, πάρεξ τοῦ ἐν τῷ ἱερῷ συνθρόνῳ ἐγκαθιδρῦσθαι». Ἡ παραπάνω ἀπόφαση ἐκφράζει τὴν κανονικὴ τάξη καὶ ἐκδίδεται ἔκτοτε στὶς κανονικὲς συλλογές²⁰.

Ἀπὸ τὴν ἀπόφαση φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι ὑποχρεωτικὴ ἡ τοποθέτηση τοποτηρητοῦ-ἐπισκόπου σὲ ἐπισκοπὴ πού χηρεύει. Ὁ τοποτηρητῆς δὲν εἶναι γνήσιος ἀρχιερεὺς τῆς ἐπισκοπῆς. Ὁ τοποτηρητῆς διαφέρει ἀπὸ τὸν γνήσιο κατὰ τὸ ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ἐνεργήσῃ ὅ,τι προϋποθέτει τὸ «ἐν τῷ ἱερῷ συνθρόνῳ ἐγκαθιδρῦσθαι». Δὲν μπορεῖ νὰ συγκαλέσῃ τὸ συνέδριο τῶν πρεσβυτέρων, νὰ προεδρεύσῃ καὶ νὰ πάρῃ τὴ γνώμη του. Αὐτὸ δηλαδὴ πού κάνει γνήσιο ἓναν ἐπίσκοπο εἶναι ὁ ἀδιάρρηκτος σύνδεσμός του μὲ τὸ ἱερὸ σύνθρονο πού συγκροτεῖται ἀπὸ τὸν δικό του θρόνο καὶ τοὺς θρόνους τῶν πρεσβυτέρων τῆς ἐπισκοπῆς του. Στὴν περίπτωση χηρείας τῆς ἐπισκοπῆς ὁ σύνδεσμος διαρρηγνύεται λόγῳ τοῦ ἐκτάκτου γεγονότος τοῦ θανάτου τοῦ ἐπισκόπου. Ὁ νέος ἐπίσκο-

16. Ἄρθρον Ε', Ν. ΣΑ' /1852.

17. Ἄρθρο 26/ΦΕΚ 387 Α' /31.12.23

18. Ἄρθρο 14.

19. Ἄρθρο 13.

20. ΡΑΛΛΗ-ΠΟΤΛΗ, *Σύνταγμα*, Ε', σελ. 118, πρβλ. *Πηδάλιον*, ἐκδ. Ἀστήρ, Ἀθῆναι 1970, σελ. 504.

πος δὲν ἀρκεῖ νὰ ἐκλεγεῖ, δὲν ἀρκεῖ νὰ χειροτονηθεῖ, πρέπει ἐπιπλέον νὰ ἐγκατασταθεῖ στὸν θρόνο του ποὺ βρίσκεται στὸ μέσον τῶν θρόνων τῶν πρεσβυτέρων τῆς ἐπισκοπῆς καὶ εἶναι μέρος τοῦ ἱεροῦ συνθρόνου. Ὅφειλουμε στὸν Σεβ. Μητροπολίτη Περγάμου Ἰωάννη Ζηζιούλα τόσο τὴν ἀνάδειξη τοῦ ἀρρήτου συνδέσμου ἐπισκόπου καὶ πρεσβυτέρων «ἐπίσκοπος ἅμα τῷ πρεσβυτερίῳ», ὅσο καὶ τὴ σημασία τοῦ ὄρου *κατάστασις* τοῦ ἐπισκόπου. Ἡ *κατάστασις* τοῦ ἐπισκόπου εἶναι ἡ ἐγκατάστασή του στὸ ἱερὸ σύνθρονο τῆς ἐπισκοπῆς. Ἡ διαδοχὴ τῶν ἐπισκόπων εἶναι διαδοχὴ στὸ ἱερὸ σύνθρονο τῆς ἐπισκοπῆς καὶ περιλαμβάνει δι' αὐτοῦ (τοῦ ἐπισκόπου) πάντοτε καὶ τοὺς πρεσβυτέρους. Ἡ *κατάστασις* τοῦ ἐπισκόπου ἴσχυε μέχρι πρότινος καὶ φαίνεται στίς διατάξεις τοῦ Εὐχολογίου σύμφωνα μὲ τίς ὁποῖες ὁ νεοχειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος θὰ ἔπρεπε νὰ ἡγεῖται τῆς Εὐχαριστίας ποὺ τελεῖται κατὰ τὴ χειροτονία του²¹. Δὲν γίνονταν μόνο στὴν περίπτωσι βοηθῶν ἐπισκόπων, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε καὶ σύνθρονο γιὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν²².

Τὸ ἱερὸ σύνθρονο τῆς ἐπισκοπῆς ἦταν στὰ μεταποστολικά χρόνια ἐμφανὲς σὲ κάθε Εὐχαριστία τοῦ ἐπισκόπου. Μετὰ τὴ διάσπασή του κατὰ τὴ δημιουργία τῶν ἐνοριῶν διασπάρθηκε σὲ ὅλη τὴ γεωγραφικὴ ἔκτασι τῆς ἐπισκοπῆς. Δὲν ἔπαυσε ὅμως ποτὲ νὰ ὑπάρχει καὶ νὰ ἔχει συγκεκριμένους ἀρμοδιότητες, ὅπως φαίνεται στὴν παραπάνω συνοδικὴ ἀπόφασι τοῦ 13ου αἰῶνα. Οἱ ἀρμοδιότητές του εἶναι αὐτές ποὺ μέχρι σήμερα δὲν μπορεῖ νὰ ἐνεργήσῃ ὁ τοποτηρητής²³. Ἡ συνοδικὴ ἀπόφασι ποὺ προαναφέραμε ἔχει τὸ ρῆμα «ἐγκαθιδρῦσθαι» σὲ ἐνεστωτικὸ χρόνο διαρκείας. Ἡ *κατάστασις* τοῦ ἐπισκόπου ἐμφανίζεται πάντοτε μαζί μὲ τὴν ἐκλογὴ καὶ τὴ χειροτονία του, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ συγχέεται μ' αὐτές. Ἡ ἐκλογὴ καὶ ἡ χειροτονία εἶναι γεγονότα ἅπαξ γενόμενα. Ἀντίθετα, ἡ *κατάστασις* εἶναι γεγονός ποὺ ἀρχίζει καὶ συνεχίζεται μὲ τὴν παρουσία τοῦ ἐπισκόπου στὸ ἱερὸ σύνθρονο τῆς ἐπισκοπῆς. Εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ γίνῃ ποτέ, ὅπως τῶν βοηθῶν ἐπισκόπων καὶ τόσων ἄλλων ποὺ ἐκλέχτηκαν καὶ χειροτονήθηκαν ἀλλὰ δὲν ἐγκαταστάθηκαν. Εἶναι δυνατὸν νὰ διακοπεῖ ἢ νὰ ἀκυρωθεῖ ἢ νὰ ἀποκατασταθεῖ.

Στὴ διαμάχη σχετικὰ μὲ τὴν *κατάστασις* τοῦ Μ. Ἀθανασίου ὡς Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας παρατηροῦμε ὅτι οἱ ἀντίπαλοι του συνεχῶς τὴν ἀμφισβη-

21. ΖΗΖΙΟΥΛΑ Ι., «Δύο ἀρχαῖα παραδόσεις περὶ ἀποστολικῆς διαδοχῆς καὶ ἡ σημασία των», *Τόμος πρὸς τιμὴν Ἰ. Κονιδάρη*, Ἀθῆναι 1981, σελ. 698, 709-710.

22. Ἄρθρο 23, § 2, ΚΧΕΕ.

τοῦν. Ἡ ἀπόφαση τῆς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας τὸ 338 ἀναφέρει: «Ἄλλ' ὅμως Εὐσέβιος τὴν *κατάστασιν* Ἀθανασίου μέμφεται ἄνθρωπος τάχα μηδὲ *κατάστασιν* ὅλως ἐσχηκώς, εἰ δὲ ποῦ καὶ ἔσχεν αὐτὸς ἀκυρώσας αὐτήν. Ἐν Βηρυτῶ μὲν ἦν ἀπ' ἀρχῆς, Βηρυτὸν δ' ἀφείς εἰς Νικομήδειαν ἦλθε, τὴν μὲν παρὰ νόμον ἀφείς, εἰς τὴν δὲ παρὰ νόμον ἐπιβαίνων [...] καὶ κληρον τοῦ Θεοῦ, καθ' ὃν ἐτάχθη τίς, μηδὲν ἡγούμενος»²⁴. Ἡ Σύνοδος ἐννοεῖ ὅτι ὁ Εὐσέβιος ἐκλέχθηκε, χειροτονήθηκε καὶ ἐγκαταστάθηκε στὸ ἱερὸ σύνθρονο τῆς ἐπισκοπῆς Βηρυτοῦ. Ἄλλ' ἀφοῦ μετακινήθηκε χωρὶς νὰ τηρηθοῦν οἱ κανονικὲς προϋποθέσεις, ἀκύρωσε τὴν *κατάστασιν* του ὁ ἴδιος, ἐπειδὴ περιφρόνησε τὴν *κατάταξή* του στὸν συγκεκριμένο κληρο τῆς ἐπισκοπῆς. Τὸ λειτουργημὰ τοῦ ἐπισκόπου ὑπάρχει καὶ ἐνεργεῖται ὅταν καὶ ἐπειδὴ βρίσκεται ἐπικεφαλῆς συγκεκριμένου συνθρόνου. Ἄρα, σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν ἐκλογή καὶ τὴ χειροτονία, ἡ *κατάστασις* πρέπει νὰ ἰσχύει διαρκῶς καὶ ἀποδεικνύεται ἐν τοῖς πράγμασι. Ὅταν πολλὰ φορὲς στὰ κείμενα μαζί μὲ τὴν *κατάστασιν* ἐννοεῖται ἡ ἐκλογή καὶ ἡ χειροτονία, εἶναι σαφὲς ὅτι αὐτὲς ἀποκτοῦν τὸ νόημά τους ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα, ποῦ εἶναι ἡ ἐγκαθίδρυση στὸ ἱερὸ σύνθρονο.

Ὅτι ἡ *κατάστασις* δὲν πρέπει νὰ συγγέεται μὲ τὴν ἐκλογή καὶ τὴ χειροτονία τοῦ ἐπισκόπου φαίνεται καὶ στὶς ἰσχύουσες διατάξεις ποῦ προβλέπουν τὴν πλήρωση ἐπισκοπῆς καὶ *διὰ καταστάσεως*²⁵. Αὐτὴ γίνεται μὲ ἀπόφαση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας καὶ μὲ αὐξημένη πλειοψηφία. Ὑποψήφιοι εἶναι οἱ ἐπίσκοποι ποῦ ἔχουν συμπληρώσει πέντε χρόνια ὑπηρεσίας στὴν ἐπισκοπὴ ποῦ ἔχουν ἐκλεγεί. Στὴν περίπτωση αὐτοῦ τοῦ τρόπου πληρώσεως δὲν ἐπακολουθεῖ ἀσφαλῶς χειροτονία ἀλλὰ ἡ *κατάστασις* τους.

Ἀπὸ ὅλα τὰ παραπάνω φαίνεται ὅτι τὸ ἱερὸ σύνθρονο τῆς ἐπισκοπῆς μετὰ τὸ «καθίστασθαι»²⁶ τοῦ νέου ἐπισκόπου εἶναι συγκροτημένο καὶ ὁ ἐπίσκοπος ἐνεργεῖ «ἅμα τῷ πρεσβυτερίῳ» καθετὶ ποῦ ἔχει σχέση μὲ τὴ διαποίμανση τῆς ἐπισκοπῆς. Ἔχει δηλαδὴ ὑποχρέωση νὰ λαμβάνει τὴ γνώμη (concilium) τοῦ Πρεσβυτερίου. Ὅπωςδήποτε ἡ λήψη γνώμης τοῦ Πρεσβυτερίου ἦταν πάντοτε ὑποχρεωτικὴ γιὰ τὸν ἐπίσκοπο σὲ δύο περιπτώσεις. Στὴν ἐκλογή τῶν διακόνων καὶ πρεσβυτέρων καὶ στὴ δικαστικὴ κρίση τους, στὶς περιπτώσεις δηλαδὴ ποῦ ἡ ἰσχύουσα νομοθεσία ὀνομάζει «μεταβολή» τῆς *κατάστασις* τῆς ἐπισκοπῆς.

24. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ, Ἐπολογητικὸς δεύτερος §6.

25. Ἄρθρο 24, §2-5, ΚΧΕΕ.

26. Α' κανόνας Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Κατάλοιπο τῆς συμμετοχῆς τοῦ Πρεσβυτερίου στὴν ἐκλογή τῶν διακόνων καὶ τῶν πρεσβυτέρων εἶναι ἡ «συμμεαρτυρία», πού προβλέπεται ἀπὸ τὴν ἰσχύουσα νομοθεσία καὶ εἶναι ὑποχρεωτικὴ γιὰ τὴ χειροτονία τοῦ διακόνου²⁷. Δίδεται ἔγγραφο ἀπὸ τὸν πνευματικὸ τοῦ ὑποψηφίου καὶ ὑποβάλλεται μαζί μὲ τὰ ἄλλα ἔγγραφα πού ὀρίζει ὁ νόμος. Ἡ ἴδια ἢ λέξη *συμμεαρτυρία* προϋποθέτει τὴ μαρτυρία ἀπὸ περισσότερους καὶ ὄχι ἀπὸ ἓναν. Ἐπίσης, οἱ ἀκολουθίες χειροτονίας διακόνου καὶ πρεσβυτέρου προϋποθέτουν τὴ συλλογικὴ ἀπόφαση τοῦ Πρεσβυτερίου²⁸. Ἡ σημερινὴ ρύθμιση ἔχει ἀποκόψει τὴ *συμμεαρτυρία* ἀπὸ τὴ συλλογικὴ εὐθύνη τοῦ Πρεσβυτερίου τῆς ἐπισκοπῆς καὶ τὴν ἔχει μετατρέψει σὲ ἰδιωτικὴ ὑπόθεση μεταξὺ ὑποψηφίου καὶ πνευματικοῦ, ὁ ὁποῖος μπορεῖ νὰ εἶναι μέλος Πρεσβυτερίου ἄλλης ἐπισκοπῆς. Ἡ κατάργηση τῆς συνοδικότητος στὴν ἐκλογή τῶν κληρικῶν ἔχει σοβαρὲς συνέπειες γιὰ τὴ γενικότερη κατάσταση τοῦ κλήρου τῆς Ἐκκλησίας μας.

Ἡ δικαστικὴ κρίση τοῦ κλήρου ἐντὸς τῆς ἐπισκοπῆς γίνεται σήμερα ἀπὸ τὸ ἐπισκοπικὸ δικαστήριό πού συγκροτεῖται ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο καὶ ἀπὸ δύο ἑφημερίους τῆς ἐπισκοπῆς πού διορίζονται μαζί μὲ τοὺς ἀναπληρωτές τους ἀπὸ τὴ ΔΙΣ μετὰ ἀπὸ πρόταση τοῦ ἐπισκόπου²⁹. Ἡ συμμετοχὴ τοῦ Πρεσβυτερίου στὸ ἐπισκοπικὸ δικαστήριό θὰ ἦταν σύμφωνη μὲ τὴν κανονικὴ τάξη ἐὰν τὰ μέλη του ἐκλέγονταν ἀπὸ τὸ συνέδριο τῶν πρεσβυτέρων³⁰. Γιὰ τὴ γραφειοκρατικὴ ὀργάνωση τῆς ἐπισκοπῆς συστάθηκε στὰ νεότερα χρόνια τὸ Μητροπολιτικὸ (Ἐπισκοπικὸ) Συμβούλιο. Αὐτὸ ἀνέλαβε κατὰ ἓνα μεγάλο μέρος τὶς ἀρμοδιότητες τοῦ συνεδρίου τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀποφασίζει γιὰ ὅλα τὰ διοικητικὰ καὶ οἰκονομικὰ θέματα. Ἀποτελεῖται ἀπὸ μέλη πού διορίζονται *ex officio* καὶ ἀπὸ μέλη πού μέχρι τὸ 1940 ἐκλέγονταν ἀπὸ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικὸς συμβούλους τῆς ἑδρας τῆς ἐπισκοπῆς³¹. Μετὰ τὸ 2003 (Ν. 3149) ἀποτε-

27. Ἄρθρο 36 §1 Κανονισμοῦ 2/1970 Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων.

28. ΤΡΕΜΠΕΛΑ Π., *Μικρὸν Εὐχολόγιον*, ἐκδ. Σωτήρ, ²1998, σελ. 200: «Ψήφω καὶ δοκιμασίᾳ τῶν μαρτυρησάντων». Πρὸβλ. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, PG 155, 372A, 385C καὶ *Πηδάλιον*, ὅπ. π. σελ. 4.

29. Ἄρθρα 2-12 Ν. 5383/1932.

30. Γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ ἐπισκοπικοῦ δικαστηρίου βλ. ΡΑΛΛΗ Κ., *Ποινικὸν δίκαιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας*, Ἀθήνα 1907, σελ. 459-469 καὶ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΟΥ Π., *Σύστημα Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου*, τόμ. 3, Θεσσαλονίκη ²1999, σελ. 675-683.

31. ΡΑΛΛΗ Κ., «Μητροπολιτικὸ Συμβούλιο», *Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαίδεια*, τόμ. 17, σελ. 151. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ Α., ὅπ. π. σελ. 182-183.

λείται ἀπὸ ἓνα μέρος *ex officio*, τὸν διευθυντὴ τῆς τοπικῆς Δ.Ο.Υ. καὶ ἀπὸ ἓναν πρῶην δικαστικὸ ὑπάλληλο ἢ ἐν ἐνεργείᾳ δικηγόρο, δύο πρεσβυτέρους καὶ ἓναν ἐκκλησιαστικὸ σύμβουλο ποὺ διορίζονται ἀπὸ τὸν οἰκείο ἐπίσκοπο.

Ἡ ὑποχρέωση τῆς λήψεως γνώμης τῶν πρεσβυτέρων δὲν παύει παρὰ μόνο μὲ τὴ χηρεία τῆς ἐπισκοπῆς. Ἔχουμε τὴ γνώμη ὅτι ἡ ρύθμιση τοῦ ΚΧΕΕ ὅτι τὰ ἐπείγοντα θέματα ἐνεργοῦνται ἀπὸ τὸν τοποτηρητὴ μετὰ ἀπὸ ἔγκριση τῆς ΔΙΣ δὲν εἶναι σύμφωνη μὲ τὴν κανονικὴ παράδοση. Ἀντίθετα, θὰ ἔπρεπε ὁ τοποτηρητὴς νὰ τὰ ἐνεργεῖ μετὰ ἀπὸ ἔγκριση τοῦ Πρεσβυτερίου, τὸ ὁποῖο καὶ ἔχει ἀρμοδιότητα ἀπόφασης καὶ ὄχι ἀπλὰ γνώμης κατὰ τὴ διάρκειά τῆς χηρείας τῆς ἐπισκοπῆς. Ἄλλωστε, τὸ Πρεσβυτερίου θὰ ἔπρεπε νὰ συνεδριάζει χωρὶς τὴν παρουσία τοῦ τοποτηρητοῦ³².

Ὁ ρόλος τοῦ συνεδρίου τῶν πρεσβυτέρων ἐντὸς τῆς ἐπισκοπῆς εἶναι προϋπόθεση *sine qua non* τῆς συνοδικότητος. Αὐτὸ φαίνεται στὴν ἱστορία, τὴν κανονικὴ παράδοση καὶ τὴ λειτουργικὴ πρακτικὴ τῆς Ἐκκλησίας. Θὰ μπορούσε ὅμως κάποιος νὰ ὑποστηρίξει ὅτι ὁ ρόλος αὐτὸς χάνεται μέσα στὰ βάθη τοῦ χρόνου. Ἀπὸ πότε ἔχει νὰ συγκληθεῖ τὸ συνέδριο τῶν πρεσβυτέρων καὶ ὁ ἐπίσκοπος νὰ ζητήσει τὴ γνώμη του; Ἀπὸ πότε οἱ πρεσβύτεροι ἔχουν νὰ συμμετάσχουν στὴν ἐκλογή, τὴ χειροτονία καὶ τὴν κατάσταση τοῦ ἐπισκόπου τους; Μήπως ἡ ἀνακίνηση τοῦ ζητήματος δὲν εἶναι παρὰ συζήτηση γιὰ τὴ συζήτηση, ἀφοῦ ἡ σκόνη τοῦ χρόνου ἔχει καλύψει τὸ θέμα καὶ οἱ σημερινὲς προϋποθέσεις ἀποκλείουν κάθε δυνατότητα λειτουργίας αὐτοῦ τοῦ εἴδους συνοδικότητος;

Ἔχουμε τὴ γνώμη ὅτι συμβαίνει τὸ ἀντίθετο. Ὅτι δηλαδὴ τὸ θέμα δὲν ἔχει καλυφθεῖ ἀπὸ τὸν χρόνο καὶ ὅτι οἱ σημερινὲς προϋποθέσεις ὄχι μόνο δὲν ἀποκλείουν τὴ λειτουργία τῆς συνοδικότητος ἀλλὰ ἐπιβάλλουν τὴν ἐπανακατάληψή της. Οἱ σημερινὲς προϋποθέσεις συλλογικῆς νοσοτροπίας καὶ συνείδησης τῶν ἀνθρώπων εἶναι τέτοιες ποὺ ἀπαιτοῦν συμμετοχικὲς διαδικασίες καὶ τίποτε ἄλλο. Ἐὰν δηλαδὴ ἡ ἴδια ἡ δομὴ τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἦταν αὐτὴ ποὺ εἶναι καὶ ποὺ διασώζεται στὸν Κανόνα τῆς Λατρίας, θὰ ἔπρεπε νὰ γίνει. Καμία ἄλλη λύση δὲν δικαιώνεται στὰ μάτια καὶ τὴ συνείδηση τῶν ἀνθρώπων γενικά, καὶ ἀκόμη περισσότερο τῶν πιστῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας.

Σχετικὰ μὲ τὴν ὑπολειτουργία ἢ τὴν ἐξαφάνιση τοῦ συνεδρίου τῶν πρεσβυτέρων στὰ βάθη τοῦ χρόνου ἔχουμε τὴ σχετικὴ παράλληλη ἐξαφάνιση τοῦ θεσμοῦ τῆς ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἡ Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας, τῶν ἐν

32. ΠΙΝΑΚΟΥΛΑ Α., *Ψήφω κλήρου καὶ λαοῦ*, Ἐν πλῶ, Ἀθήνα 2007, σελ. 19 κ.ἑ.

ένεργεία δηλαδή επισκόπων, είχε να συγκληθεί πρὸ τοῦ δωδεκάτου αἰῶνα. Ἀποκαταστάθηκε καὶ λειτούργησε μετὰ τόσους αἰῶνες μόλις τὸ 1923³³. Στὸ Κλίμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου δὲν ἔχει ἀκόμα ἀποκατασταθεῖ. Ὅσο γιὰ τὶς δυνατότητες λειτουργίας τῶν δομῶν γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τοῦ ρόλου τοῦ συνεδρίου τῶν πρεσβυτέρων ἔχουμε πρόσφατο παράδειγμα.

Τὸ 2005 καὶ μετὰ τὰ γεγονότα ποὺ συνηθίσαμε νὰ ὀνομάζουμε «ἐκκλησιαστική κρίση», ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας μας ἐξέδωσε τὴν μὲ ἀριθμ. 2806/22.02.05 Ἐγκύκλιό της μὲ τὴν ὁποία θεσμοθετοῦσε Συμβούλιον Γερόντων Κληρικῶν σὲ κάθε μητρόπολη συμβουλευτικοῦ χαρακτῆρα «πρὸς εἰσήγησιν ἐπὶ ὑπηρεσιακῶν θεμάτων ἐφημερίων» ποὺ θὰ ἀναδεικνύοταν μὲ ψηφοφορία μετὰξὺ τῶν ἐφημερίων κάθε μητρόπολης. Στὴν Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν ἡ ψηφοφορία ἔγινε στίς 20.06.05 καὶ ἐξελέγησαν πέντε ἐφημέριοι. Ὁ τότε Ἀρχιεπίσκοπος προέβη σὲ συγκρότηση τοῦ παραπάνω Συμβουλίου στίς 22.06.05 μὲ σχετικὴ ἀπόφασή του καὶ ὄρισε τὴ θητεία του ἀπὸ 01.07.05 μέχρι 30.06.08³⁴. Τὸ παραπάνω Συμβούλιο συνήλθε μία-δύο φορὲς καὶ οὐδέποτε ἔλαβε τὴ θέση του ὡς ἐκπροσωποῦντος τὸ συνέδριο τῶν πρεσβυτέρων. Προφανῶς ἡ συγκρότησή του ἀπαντοῦσε στὰ ἐπείγοντα προβλήματα ποὺ γέννησαν τὴν ἐκκλησιαστικὴ κρίση, ἀλλὰ δὲν συνοδευόταν ἀπὸ τὴ βούληση τῶν ὑπευθύνων γιὰ ἐπαναλειτουργία τοῦ συνεδρίου. Ἡ ὅλη διαδικασία ὅμως ἔδειξε ὅτι οἱ δυνατότητες λειτουργίας τοῦ θεσμοῦ ὑπάρχουν καὶ δὲν μένει παρὰ μόνο ἡ ἐνεργοποίησή τους.

Ἡ θέση τῶν πρεσβυτέρων στὸ ἱερὸ σύνθρονο τῆς ἐπισκοπῆς καθορίζει καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἐκλογή, τὴ χειροτονία καὶ τὴν κατάστασή τους ἀνάλογα μὲ ἐκεῖνα τῶν ἐπισκόπων. Ἔτσι, ἀπαγορεύεται ἡ χειροτονία πρεσβυτέρου «εἰ μὴ εἰδικῶς ἐν ἐκκλησίᾳ πόλεως ἢ κόμης ἢ μαρτυρίῳ ἢ μοναστηρίῳ, ὃ χειροτονούμενος ἐπικηρύττειτο»³⁵. Ἀπαγορεύεται δηλαδή ἡ χειροτονία πρεσβυτέρου χωρὶς εὐχαριστιακὸ θρόνο. Μέχρι τὸ 1940 ἡ ἐκλογή τῶν πρεσβυτέρων γινόταν ἀπὸ τὸ λαὸ τῆς ἐνορίας³⁶. Ἡ ἰσχύουσα νομοθεσία προβλέπει προκήρυξη τῆς θέσης, ὑποβολὴ ὑποψηφιοτήτων, γνωστοποίηση τοῦ πίνακα ὑποψηφίων στὴν ἐνορία, προθεσμία γιὰ ὑποβολὴ ἐνστάσεων πρὸς τὸν ἐπίσκοπο καὶ ἐκλογή ἀπὸ τὸν

33. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ Α., *Ἑλληνικὸν Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον*, Ἀθῆνα 1965, σελ. 164

34. Δὲν ἔχουμε στοιχεῖα γιὰ ἄλλες μητροπόλεις.

35. Στ' κανόνας Δ' Οἴκουμ. Συνόδου.

36. ΡΑΛΛΗ Κ., *Ἐγχειρίδιον τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου*, τχ. Πρώτον, Ἀθῆνα 1927, σελ. 93 κ.έ., καὶ ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ Κ., ὁ.π., σελ. 136.

ἴδιο. Νέα γνωστοποίηση στὴν ἐνορία, προθεσμία ὑποβολῆς ἐνστάσεων πρὸς τὴ ΔΙΣ, χειροτονία³⁷. Ἡ κατάσταση τοῦ πρεσβυτέρου γίνεται ἀνάλογα μὲ ἐκείνη τοῦ ἐπισκόπου. Κατὰ τὴν Εὐχαριστία τῆς χειροτονίας του λειτουργεῖ πρῶτος τῆ τάξει μεταξὺ τῶν συλλειτουργούντων πρεσβυτέρων.

Στὶς μέρες μας οἱ διατάξεις περὶ ἐκλογῆς τῶν πρεσβυτέρων πολλές φορές δὲν τηροῦνται. Ἀντίθετα, ἐφαρμόζονται οἱ διατάξεις περὶ προσωρινῶν ἐφημεριῶν, πού ἰσχύουν γιὰ ἔκτακτες ἀνάγκες³⁸. Συχνὰ οἱ κενές θέσεις ἐφημεριῶν δὲν προκηρῦσσονται καὶ διορίζονται σ' αὐτὲς ἔκτακτοι-προσωρινοὶ ἐφημέριοι. Ἔχουμε περιπτώσεις πού οἱ ὑποψήφιοι καλοῦνται νὰ χειροτονηθοῦν σὲ κάποιον ναὸ στὸν ὁποῖο θὰ λειτουργήσῃ ὁ ἐπίσκοπος χωρὶς κἂν νὰ γνωρίζουν σὲ ποιά ἐνορία θὰ ὑπηρετήσουν. Οἱ χειροτονοῦντες πρεσβυτέρους μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἐπικαλοῦνται τὴν «ἀνάγκη» νὰ παραμείνῃ ὁ ἐφημέριος ἔκτακτος γιὰ πέντε ἔτη καὶ μετὰ νὰ γίνῃ τακτικός, ἀφοῦ πρῶτα δοκιμαστῆ. Τὸ παράδειγμα ἀποδεικνύει περὶτρανα ὅτι οἱ χειροτονοῦντες ἔχουν ἀφομοιώσει τὴ νοοτροπία τοῦ διοικητικοῦ προϊσταμένου καὶ ἐφαρμόζουν τὴ διαδικασία πρόσληψης ὑπαλλήλου. Δὲν καταλαβαίνουν ὅτι ὁ πρεσβύτερος δὲν εἶναι ὑπάλληλος ἀλλὰ σύνεδρος τοῦ ἐπισκόπου.

Τὸ θέμα αὐτὸ εἶναι πολὺ σοβαρὸ καὶ δὲν πρέπει νὰ συζητηθεῖ στὰ πλαίσια κύρους, ἐξουσίας ἢ ἐκατέρωθεν δικαιωμάτων μεταξὺ ἐπισκόπου καὶ πρεσβυτέρων. Βάση τῆς συζήτησης εἶναι ἡ ἀνάγκη λειτουργίας τῆς συνοδικότητας, πού εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι τόσο μεγάλη ἡ διαφορὰ μεταξὺ πρεσβυτέρου καὶ ὑπαλλήλου πού δὲν χρειάζεται βαθιὰ σκέψη γιὰ νὰ ἀντιληφθεῖ κάποιος ὅτι ἓνας ὑπάλληλος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνταποκριθεῖ στὶς εὐθύνες τοῦ πρεσβυτέρου. Ὁ ὑπάλληλος ἐνεργεῖ μέσα σὲ περιορισμένο χῶρο καὶ χρόνο. Ἐργάζεται γιὰ νὰ διεκπεραιώσῃ ὑποθέσεις τρέχουσας καθημερινότητας κάτω ἀπὸ σαφεῖς καὶ συγκεκριμένες ἐντολές, πέραν τῶν ὁποίων οὐδεμία εὐθύνη ἔχει καὶ τυχὸν ὑπέρβασή τους προκαλεῖ τὸν ἔλεγχο τοῦ προϊσταμένου του. Ἡ ἐργασία του εἶναι πάντοτε διαδικαστική, δὲν δημιουργεῖ προ-ὑποθέσεις ἀλλαγῆς τῶν συνθηκῶν καὶ ἔχει πάντοτε τὴν ἀνάγκη ἐπικύρωσής της ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρους του. Ἡ, γιὰ νὰ τὸ διατυπώσουμε σὲ σύγχρονη γλῶσσα, οἱ ἐνέργειες τοῦ ὑπαλλήλου δὲν ἔχουν τὸ στοιχεῖο τῆς πολιτικῆς εὐθύνης καὶ τὸ βᾶρος μιᾶς κυβερνητικῆς πράξης.

37. Ἄρθρο 38 §2 ΚΧΕΕ, ἄρθρα 33-37 κανονισμοῦ 2/1970 περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἱεροῦ καὶ Ἐφημεριῶν.

38. Ἄρθρο 37, §2-3 ΚΧΕΕ.

Ἀντίθετα, ὁ πρεσβύτερος, ὡς προϊστάμενος τῆς εὐχαριστιακῆς σὺνάξης τῆς ἐνορίας του, ἀναπληρώνει τὸν ἐπίσκοπο σὲ ὅλες τὶς ἀρμοδιότητές του. Διδάσκει καὶ καταρτίζει τὸ ποιμνιό του, ἐντάσσει στὴν κοινότητα τὰ νέα μέλη τῆς, δέχεται καὶ οἰκονομεῖ τὴ μετάνοια τῶν ἀποκοπέντων μελῶν καὶ τὰ ἐπανασυνδέει μὲ τὴν κοινότητα. Εἶναι πρόεδρος τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Συμβουλίου τῆς ἐνορίας του καὶ σύνοδος στὸ σύνθρονο τῆς ἐπισκοπῆς ἢ ἐκλέγει μαζί μὲ τοὺς ἄλλους πρεσβυτέρους τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου τῶν πρεσβυτέρων τῆς ἐπισκοπῆς. Σὲ περίπτωση χηρείας τῆς ἐπισκοπῆς, ἐκλέγει μαζί μὲ τοὺς ἄλλους ἐκλέκτορες τὸν ἐπίσκοπο. Δὲν ἔχει ὠράριο ἐργασίας, ἀλλὰ εἶναι καὶ τὶς εἰκοσιτέσσερις ὥρες τῆς ἡμέρας ἐν ὑπηρεσίᾳ καὶ ἀρμόδιος γιὰ κάθε θέμα τῆς ἐνορίας του. Ὁ πρεσβύτερος δὲν εἶναι ὑπάλληλος, ὅπως φαίνεται στοὺς κανόνες τῆς Ἐκκλησίας, στὴ λειτουργικὴ παράδοσή της καὶ στὴν καθημερινή του δραστηριότητα. Γι' αὐτὸ καὶ πάντοτε ἐκλεγόταν καὶ ποτὲ δὲν προσλαμβάνόταν ὡς ὑπάλληλος.

Μὲ τὴ συρρίκνωση τοῦ λειτουργήματος τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τὴν καθήλωσή του στὴ θέση τοῦ ὑπαλλήλου, χωρὶς νὰ ἐκλέγεται, χωρὶς νὰ ἐνεργεῖ ὅ,τι συνεπάγεται ἡ θέση του ὡς μέλους τοῦ συνεδρίου τῶν πρεσβυτέρων, χωρὶς νὰ συμμετέχει στὴν ἐκλογή τοῦ ἐπισκόπου του, μετατρέπεται ἀπὸ ὑπεύθυνος τοῦ ποιμνίου του σὲ μισθωτὸ καὶ «οὐ ποιμένα», ὅπως λέει ὁ Χριστὸς στὸ Εὐαγγέλιο. Τὸ ἀποτέλεσμα βέβαια εἶναι ὄχι ἡ μείωσή του, ἡ καταπάτηση τῶν δικαιωμάτων του καὶ ἡ κατακυρίαση τῶν πάντων ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο, ὅπως εὐκόλα θὰ σκεφτόταν κάποιος, ἀλλὰ ὁ διασκορπισμὸς τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ πρεσβύτερος συνάγει τὴν Ἐκκλησία κι ὁ μισθωτὸς «καὶ οὐκ ὢν ποιμὴν οὐ οὐκ ἐστὶν τὰ πρόβατα ἴδια θεωρεῖ τὸν λύκον ἐρχόμενον καὶ ἀφήσιν τὰ πρόβατα καὶ φεύγει καὶ ὁ λύκος ἀρπάζει αὐτὰ καὶ σκορπίζει ὅτι μισθωτὸς ἐστὶν καὶ οὐ μέλει αὐτῷ περὶ τῶν προβάτων» (Ἰω. 10, 12-13).

Ὁ βαθμὸς ἀφομοίωσης τῆς ὑπαλληλικῆς ιδιότητος καὶ νοτροπίας ἀπὸ τοὺς κληρικούς καὶ ἡ ἐσωτερικὴ ἀποδοχὴ ἐκ μέρους τοὺς ὄλων ὄσων τοὺς μετατρέπουν σὲ ὑπαλλήλους φαίνεται σὲ μία ἄλλη παρέκκλιση τῆς συνοδικότητος. Στὴν ξεχωριστὴ ὀργάνωση τῶν κληρικῶν τῆς Ἐκκλησίας μας μὲ τὴ συγκρότηση τοῦ Ἱεροῦ Συνδέσμου Κληρικῶν Ἑλλάδος (ΙΣΚΕ). Οἱ προσπάθειες ξεχωριστῆς ὀργάνωσης τοῦ κλήρου στὸν τόπο μας ἐμφανίζονται τὸ 1870 μὲ τὴ συγκρότηση τῆς ἐταιρείας «Σύναξις Πρεσβυτέρων», θὰ συνεχιστοῦν μὲ τὴ συγκρότηση τοῦ «Ἱεροῦ Συνδέσμου» τὸ 1890, καὶ τὴν «Παγκληρικὴν Ἐνωσιν τῆς Ἑλλάδος» τὸ 1922³⁹. Ἀλλὰ μόλις τὸ 1975, στὴν ἀρχὴ τῆς Μεταπολίτευσης, ὁ κλῆρος ὀργανώ-

39. NANAΚΗ Α., *Ἐκκλησία ἐθναρχοῦσα καὶ ἐθνική*, ἐκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2002.

νεται σὲ ἓναν ἐνιαῖο συνδικαλιστικό φορέα μὲ διοικητικό συμβούλιο, τοπικά τμήματα σὲ κάθε ἐπισκοπή (μητροπόλη) καὶ γενική συνέλευση. Ἡ ὀργάνωση του εἶναι παράλληλη μὲ ἐκείνη τῆς Ἐκκλησίας καὶ οἱ σκοποὶ του μοιάζουν νὰ εἶναι μὲ ἐξαιρέσεις οἱ ἴδιοι μὲ αὐτοὺς πού ἔχει ἡ ἐκκλησιαστική διοίκηση. Σύμφωνα μὲ τὸν κανονισμό του, «Σκοποὶ τοῦ ΙΣΚΕ τάσσονται: α) ἡ πνευματική, ἠθική καὶ ὑπηρεσιακή ἀναβάθμιση τῶν κληρικῶν τῆς Ἑλλάδας, β) ἡ συμμετοχή σὲ κάθε προσπάθεια τῆς Ἐκκλησίας γιὰ προβολή καὶ διάδοση τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως καὶ τὴν ἐνίσχυση καὶ ἀνύψωση τοῦ Κλήρου καὶ τοῦ Λαοῦ, γ) ἡ περιφρούρηση τοῦ πιστοῦ Λαοῦ ἀπὸ αἱρέσεις, σχίσματα, κακοδοξίες καὶ παρασυμ-αγωγές σὲ πλήρη συνεργασία μὲ τὴν Ἱεραρχία καὶ τὴν Ἱερὰ Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος»⁴⁰. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὰ προβλεπόμενα μέσα γιὰ τὴν ἐπίτευξη τῶν σκοπῶν⁴¹.

Ἀπὸ τὰ παραπάνω φαίνεται πὼς ὁ ΙΣΚΕ εἶναι ἓνας συνδικαλιστικός φορέας πού προσπαθεῖ νὰ καλύψει τὸν μοναδικὸ διεκδικητικὸ ὑπηρεσιακὸ στόχο του μὲ ἐκκλησιαστικὲς δράσεις. Ἐνα τέτοιο συμπέρασμα ὅμως εἶναι λανθασμένο. Εἶναι ἀξιοπαρατήρητο ὅτι εἶναι ἴσως ἡ μοναδικὴ συνδικαλιστικὴ ὀργάνωση πού δὲν κατάφερε νὰ ἐγγράψει ὡς μέλη τῆς οὔτε τὸ 10% τῶν ἐργαζομένων τοῦ κλάδου τῆς. Φαίνεται πὼς δὲν μπόρεσε πρὸς τὸ παρὸν νὰ πείσει τοὺς κληρικούς ὅτι εἶναι καὶ αὐτοὶ ἐργαζόμενοι ὅπως ὅλοι οἱ ἄλλοι. Οἱ κληρικοί, παρὸτι πιέζονται νὰ ἀποδεχτοῦν τὴ θέση ὑπαλλήλου, συνεχίζουν νὰ ἔχουν τὴν αὐτοσυνειδησία τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λειτουργοῦ σὲ ὑψηλότετα ποσοστά. Διαβάζοντας προσεκτικὰ τὸν κανονισμό τοῦ ΙΣΚΕ, διαπιστώνουμε ὅτι οἱ συντάκτες του προσπάθησαν νὰ διατηρήσουν τὴ δομὴ καὶ τὸν τρόπο λειτουργίας τοῦ σωματείου μακριὰ ἀπὸ τὴ θεσμοποίηση τῶν νόμιμων ἀνταγωνισμῶν καὶ τὴν ἐπιδίωξη ἰσχύος πού εἶναι ἐπόμενο νὰ ὑπάρχουν σὲ παρόμοιους χώρους. Ἡ ἴδια ἡ αὐτοσυνειδησία τῶν συντακτῶν τοῦ κανονισμοῦ φαίνεται σὲ κείμενο πού συνοδεύει τὸν κανονισμό καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἑπτὰ ἐρωτήματα πρὸς τοὺς ἐπισκόπους. Χαρακτηριστικά, τὸ δεύτερο ἐρώτημα ἔχει ὡς ἐξῆς: «Ἀφοῦ ἡ Ἐκκλησία εἶναι “Σῶμα Χριστοῦ”, πὺ ἀναφέρεται αὐτὸ τὸ Σῶμα; Μπορεῖ νὰ ξεχωριστεῖ ἡ Λατρεία ἀπὸ τὴ διοίκηση; Ἄν τὸ “Σῶμα Χριστοῦ” καλύπτει ὅλες τὶς ἐκφάνσεις τῆς Ἐκκλησίας, γιατί θεωροῦνται οἱ ἱερεῖς σὰν φτωχοὶ συγγενεῖς, χωρὶς γνώμη, χωρὶς οὐσιαστικὴ συμμετοχὴ σὲ τίποτε, ἀφοῦ ἡ ὅποια πρόταση

40. Ἄρθρο 2 κανονισμοῦ ΙΣΚΕ 2004.

41. Ὁ.π., ἄρθρο 3.

άντιμετωπίζει τὸ Ἐπισκοπικὸ “ἀλάθητο”;⁴². Ἡ ὑπαρξη καὶ ἡ λειτουργία τοῦ ΙΣΚΕ πιστοποιοῦν τὰ μεγάλα προβλήματα ποὺ δημιούργησε ἡ ἀπουσία τῆς συνοδικότητος ἐντὸς τῆς ἐπισκοπῆς.

4. Ἡ γραφειοκρατία, ὁ συγκεντρωτισμὸς καὶ τὸ μέλλον τῆς Συνοδικότητος

Ἀνασκοπώντας τὴν ἱστορία τῆς συνοδικότητος ἐντὸς τῆς ἐπισκοπῆς στὴ διάρκεια τοῦ νεοελληνικοῦ κράτους, παρατηροῦμε τὰ ἑξῆς:

1. Ἡ συνοδικότητα ἐντὸς τῆς ἐπισκοπῆς δὲν λειτουργεῖ.
2. Οἱ προϋποθέσεις λειτουργίας τῆς ἀκολούθησαν φθίνουσα πορεία μέχρις ἐξαφάνισής τους.
  - α. Ἡ ἐκλογή τῶν λαϊκῶν μελῶν τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Συμβουλίου ἔπαυσε ἀπὸ τὸ ἔτος 1940. Τώρα γίνεται μὲ πρόταση τοῦ προέδρου τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Συμβουλίου ἀπὸ τὸ Μητροπολιτικὸ (Ἐπισκοπικὸ) Συμβούλιο.
  - β. Ἡ ἐκλογή τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν διακόνων ἀπὸ τὸν λαὸ ἔπαυσε καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὸ ἔτος 1940. Διατηρήθηκε ὅμως ἓνα σχῆμα ἐκλογῆς ποὺ ἰσχύει μέχρι σήμερα. Στὶς μέρες μας ἄρχισε καὶ τοῦτο νὰ παρακάμπτεται καὶ νὰ προτιμᾶται ὁ διορισμὸς τους μὲ ὑπαλληλικὴ διαδικασία.
  - γ. Τὸ Μητροπολιτικὸ (Ἐπισκοπικὸ) Συμβούλιο ἀποτελεῖται ἀπὸ μέλη ποὺ διορίζονται ἀπὸ τὸν μητροπολίτη (ἐπίσκοπο). Ἐπίσης, ὁ ἴδιος ἐπιλέγει καὶ διορίζει τοὺς ἀξιωματούχους κληρικούς τῆς ἐπισκοπῆς καὶ τοὺς κληρικούς-μέλη τοῦ ἐπισκοπικοῦ δικαστηρίου.
  - δ. Ἡ κατάσταση τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν πρεσβυτέρων ἀτόνησε καὶ παραμένει ἀνεφάρμοστη. Τηρεῖται κατὰ τὸν ἐξωτερικὸ τύπο τῆς καὶ μόνο γιὰ τὸν πρεσβύτερο.
  - ε. Ὁ θεσμὸς τοῦ τοποτηρητῆ γιὰ χηρεύουσα ἐπισκοπή, ἐνῶ διατήρησε μέχρι τὸ 1943 τὸ ἐξωτερικὸ σχῆμα συνοδικότητος (τὸ ἀσκοῦσαν κληρικοὶ τῆς ἐπισκοπῆς), σήμερα ἀσκεῖται πάντοτε ἀπὸ ἐπίσκοπο ποὺ διορίζει ὁ Πρόεδρος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. Ὁ τρόπος ποὺ ἀσκεῖ τὰ καθήκοντά του ὁ τοποτηρητῆς καὶ ἡ περιορισμένη ἔκτασή τους προϋποθέτουν τὴ συνοδικότητα ἐντὸς τῆς ἐπισκοπῆς. Ὁ τοποτηρητῆς δὲν καθίσταται στὸ ἱερὸ σύνθηρον τῆς ἐπισκοπῆς.

---

42. Κανονισμὸς ΙΣΚΕ, σελ. 30. Εὐχαριστοῦμε τὸν π. Β. Βοϊδάσκη, τρίτο πρόεδρο τοῦ ΙΣΚΕ, 2002-2005, γιὰ τὴν παροχὴ τῶν κειμένων τοῦ κανονισμοῦ ὅπως καὶ τὶς ἄλλες πληροφορίες.

3. Ἐπειδὴ ἡ συνοδικότητα ἐντὸς τῆς ἐπισκοπῆς δὲν λειτουργεῖ, ἀναπτύχθηκαν παράπλευροι ἀναπληρωτικοὶ θεσμοὶ μὲ βάση τὶς συνταγματικὲς ἀρχὲς τοῦ συνεταιριζέσθαι καὶ συνδικαλιζέσθαι. Τὰ ἐκκλησιαστικὰ συμβούλια ἀναπληρώνουν διάφοροι σύλλογοι καὶ ἀστικὲς μὴ κερδοσκοπικὲς ἐταιρεῖες καὶ τὸ συνέδριο τῶν πρεσβυτέρων τὰ τοπικὰ παραρτήματα τοῦ ΙΣΚΕ. Οἱ θεσμοὶ αὐτοί, χωρὶς νὰ ἔχουν σχέση μὲ τὸ εὐχαριστιακὸ κέντρο καὶ τὸ ἱερό σύνθρονο τῆς ἐπισκοπῆς, ἀποτελοῦν τὸ εὐκρινέστερο σύμπτωμα τῆς μὴ λειτουργίας τῆς συνοδικότητας. Ἀποδεικνύουν ἐπίσης ὅτι ἡ συνοδικότητα ἐντὸς τῆς ἐπισκοπῆς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παραθεωρεῖται χωρὶς σοβαρότατες ἐπιπτώσεις στὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωή.

Ἡ συνοδικότητα ἐντὸς τῆς ἐπισκοπῆς λειτούργησε μὲ σχετικὴ πληρότητα ἢ ἐπέζησε, ἔστω καὶ κατὰ τὶς προϋποθέσεις της, στὸ βυζαντινὸ καὶ ὀθωμανικὸ κράτος. Ἀκόμα καὶ στὴν αὐγὴ τοῦ νεοελληνικοῦ κράτους ἦταν σὲ καλύτερη θέση ἀπὸ τὴ σημερινή. Παρατηρεῖ κανεὶς μιὰ ἀντίφαση. Ἐνῶ τὸ νεοελληνικὸ κράτος καὶ ἡ κοινωνία ἐκδημοκρατίζονται, οἱ προϋποθέσεις τῆς συνοδικότητας ὑποχωροῦν. Τὸ παράδοξο ἐντείνεται ἀκόμη περισσότερο ὅταν παρατηρεῖ κανεὶς ὅτι, ἐνῶ ἔχουμε ἀποκατάσταση τῆς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας τὸ 1923 μαζὶ μὲ τὴν ἐγκαθίδρυση τῆς πρώτης ἐλληνικῆς δημοκρατίας, ἡ συνοδικότητα ἐντὸς τῆς ἐπισκοπῆς ὑποχωρεῖ καὶ σχεδὸν ἐξαφανίζεται μὲ τὸ τέλος τοῦ Μεσοπολέμου (1940/1943).

Ἡ παραπάνω ἀντίφαση μπορεῖ νὰ ἐρμηνευθεῖ ἐὰν μελετήσουμε προσεκτικὰ τὶς ἀνάγκες ὀργάνωσης τῆς Ἐκκλησίας στὸ πλαίσιο τοῦ νεωτερικοῦ κράτους καὶ τὶς μορφὲς ὀργάνωσης πού προτιμήθηκαν γιὰ ἀνταπόκριση στὶς ἀνάγκες αὐτές. Ὡς ἀνάγκες ὀργάνωσης τῆς Ἐκκλησίας θεωρήθηκαν ἡ γοργὴ καὶ ὀμαλὴ διεκπεραίωση τῶν ὑποθέσεων της καὶ ἡ ἀνταπόκριση στὴν πίεση τῆς κοινωνίας γιὰ ἄμεσα ἀποτελέσματα στοὺς χώρους εὐθύνης της. Ὡς ἀνταπόκριση στὶς ἀνάγκες αὐτές προτιμήθηκαν δυὸ δοκιμασμένοι τρόποι. Ἡ γραφειοκρατικὴ ὀργάνωση τῶν ἐπισκοπῶν καὶ τῆς κεντρικῆς διοίκησης καὶ ὁ συγκεντρωτισμὸς.

Σχετικὰ μὲ τὴν γραφειοκρατικοποίηση τῶν πρεσβυτέρων ἀναφερθήκαμε παραπάνω γιὰ τὴ μετατροπὴ τους ἀπὸ συνέδρους τοῦ ἐπισκόπου σὲ ὑπαλλήλους καὶ στὴν ἐν μέρει ἀντικατάσταση τοῦ συνεδρίου τῶν πρεσβυτέρων ἀπὸ τὸ Μητροπολιτικὸ (Ἐπισκοπικὸ) Συμβούλιο.

Παράλληλα μὲ τὴν ἀποκατάσταση τῆς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας (1923) ἔχουμε καὶ τὴ θεσμοθέτηση κεντρικῶν ἐκκλησιαστικῶν ὀργανισμῶν πού ὑπάρχουν καὶ ἐνεργοῦν ἐντὸς καὶ πέραν τῆς ἐπισκοπῆς, ἀνεξάρτητα ἀπ' αὐτήν. Τέτοιον εἶναι ὁ Ὄργανισμὸς Διοικήσεως τῆς Ἐκκλησιαστικῆς καὶ Μοναστηριακῆς Πε-

ριουσίας (ΟΔΕΠ) (1931), νῦν Κεντρική Ὑπηρεσία Οἰκονομικῶν (ΕΚΥΟ), ἡ Ἀποστολική Διακονία (1936) καὶ ἄλλοι. Οἱ ὀργανισμοὶ αὐτοὶ θεσμοθετήθηκαν γιὰ νὰ ἐπικουροῦν τὶς ἐπισκοπές, ἀλλὰ στὴν οὐσία τὶς ὑποκαθιστοῦν σὲ κύριες καὶ ζωτικὲς λειτουργίες τους. Προφανῶς καὶ ἐδῶ προέχει ὁ κεντρικὸς προγραμματισμὸς καὶ ἡ ἀποτελεσματικότητα.

Μὲ τὸν νόμο τοῦ 1923 συγκροτήθηκε τὸ γραφειοκρατικὸ σῶμα τῶν ἐκλογίμων-ὑποψηφίων ἀρχιερέων μὲ τὴν καθιέρωση ἑνὸς καὶ μοναδικοῦ καταλόγου⁴³. Στὸν κατάλογο αὐτὸ ἐγγράφονται ἄγαμοι κληρικοὶ μὲ συγκεκριμένη διαδικασία καὶ ἔλεγχου τῶν προσόντων τους⁴⁴. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ἀπὸ τὰ ἀπαριθμούμενα δέκα οὐσιαστικὰ προσόντα τῶν ὑποψηφίων γιὰ τὴν ἐγγραφή τους στὸν κατάλογο, δύο μόνον ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔχουν σχέση μὲ γραφειοκρατικὲς προϋποθέσεις ὑπηρεσιακῆς ἐξέλιξης. Πρόκειται γιὰ τὰ προσόντα τοῦ Ἡγουμένου μονῆς στὴν ὁποία ἐγκαταβιοῦν περισσότεροι ἀπὸ πέντε μοναχοὶ καὶ τοῦ ἐφημερίου⁴⁵. Γιὰ τὸ δεύτερο μάλιστα ἀπ' αὐτὰ, αὐτὸ τοῦ ἐφημερίου, ἀπαιτεῖται δεκαετής πραγματικὴ ὑπηρεσία γιὰ τὴν ἀπόκτησή του, σὲ ἀντίθεση μὲ γραφειοκρατικὰ προσόντα, ὅπως γραμματέως τῆς Συνόδου, Πρωτοσύγγελου ἢ διευθυντοῦ ἐκκλησιαστικῆς σχολῆς γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῶν ὁποίων ἀπαιτεῖται μόλις πενταετής ὑπηρεσία. Ἐὰν λάβει κανεὶς ὑπόψη του ὅτι ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων τὸ βασικὸ οὐσιαστικὸ προσόν τοῦ ὑποψηφίου ἀρχιερέως ἦταν αὐτὸ τοῦ πρεσβυτέρου-ἐφημερίου τῆς χηρευσάσης ἐπισκοπῆς⁴⁶, γίνεται κατανοητὸ ὅτι ὁ κατάλογος τῶν ὑποψηφίων δὲν ἔχει σχέση μὲ τὴ συνοδικότητα ἐντὸς τῆς ἐπισκοπῆς. Ἐὰν προσθέσουμε ἀκόμη ὅτι στὸν κατάλογο ἐγγράφονται μόνον προσωρινοὶ ἐφημέριοι, ἀφοῦ ὁ ἄγαμος κληρικὸς παραμένει πάντοτε πρεσβύτερος τῆς μονῆς στὴν ὁποία εἶναι ἐγγεγραμμένος καὶ οὐδέποτε καθίσταται τακτικὸς ἐφημέριος ἐνορίας, μποροῦμε νὰ καταλάβουμε τὴν εὐθραυστὴ σχέση του τόσο μὲ τὸν ἐπίσκοπο ὅσο καὶ μὲ τὸ Πρεσβυτέριο, μὲ ὅ,τι αὐτὸ συνεπάγεται.

Δίδυμος ἀδελφὸς τῆς γραφειοκρατικῆς ὀργάνωσης εἶναι ὁ συγκεντρωτισμὸς. Τὸ σύστημα δηλαδὴ ὅπου ὅλες οἱ ἐξουσίες ἀπορρέουν καὶ ἀσχοῦνται καὶ οἱ ἀποφάσεις λαμβάνονται ἀπὸ ἓνα διοικητικὸ κέντρο. Τὸ Ἐκκλησιαστικὸ (Ἐνοριακὸ) Συμβούλιο ἐνεργεῖ πάντοτε ὑπὸ τὸν ὄρο ἐγκρίσεως τῶν ἀποφάσεών του ἀπὸ τὸ Μητροπολιτικὸ (Ἐπισκοπικὸ) Συμβούλιο. «Πᾶσα πρῶξις τοῦ Ἐκ-

43. Ἄρθρο 21/ΦΕΚ 387 Α'/31.12.23.

44. Ἄρθρα 17-22, ΚΧΕΕ.

45. ΚΧΕΕ, Ἄρθρον 18, §2, Α,στ καὶ Β,α.

46. Νεαρά Ἰουστινιανοῦ μὲ ἀριθμ. ΡΚΓ' τοῦ ἔτους 546.

κλησιαστικοῦ Συμβουλίου ὑποβάλλεται εἰς τὸ Μητροπολιτικὸν Συμβούλιον, ὅπερ ἐγκρίνει, τροποποιεῖ ἢ ἀκυροῖ αὐτήν»⁴⁷. Οἱ ἀρμοδιότητες καὶ ὁ τρόπος λειτουργίας τοῦ Μητροπολιτικοῦ (Ἐπισκοπικοῦ) Συμβουλίου καθορίζονται μὲ ἀποφάσεις τῆς Ἱεραῆς Συνόδου⁴⁸. Ἡ Ἱερά Σύνοδος ἀποφασίζει ἐπὶ παντός καὶ γιὰ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἐπισκοπή. Ἀναφέρουμε ἀνακεφαλαιώνοντας αὐτὰ πού ἀφοροῦν περισσότερο τὴ συνοδικότητα τῆς ἐπισκοπῆς:

- Ἐγγράφει στὸν κατάλογο τῶν ἐκλογίμων ἀρχιερέων τοὺς ὑποψηφίους
- Ἐκλέγει τοὺς ἐπισκόπους χωρὶς τὴ συμμετοχὴ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ τῆς ἐπισκοπῆς
- Ἐγκρίνει τὶς πράξεις τοῦ τοποτηρητῆ
- Καθορίζει τὸν τρόπο λειτουργίας τοῦ Μητροπολιτικοῦ (Ἐπισκοπικοῦ) Συμβουλίου
- Ἐγκρίνει, τροποποιεῖ ἢ καταργεῖ πάσα ἀπόφαση κατώτερου ὄργανου.

Ἄρα, μὲ τὴν ἀποκατάσταση τοῦ θεσμοῦ τῆς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας ἐν μέρει ἔχουμε καὶ ἀποκατάσταση τῆς συνοδικότητος. Κυρίως ἔχουμε τὴν ἐγκαθίδρυση τοῦ δημοκρατικοῦ συγκεντρωτισμοῦ, ἀφοῦ ἀπὸ ἓνα καὶ μόνον ὄργανο ἀπορρέουν καὶ ἀσκοῦνται ὅλες οἱ ἐξουσίες καὶ λαμβάνονται ὅλες οἱ ἀποφάσεις. Πλήρης ἀποκατάσταση τῆς συνοδικότητος θὰ γινόταν ἐὰν ἡ Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας ἐγγυόταν, ἀναγνώριζε δηλαδὴ καὶ ἤλεγχε τὴ συνοδικότητα ἐντὸς τῆς ἐπισκοπῆς. Ἐνῶ τώρα ἀπλᾶ ἀπολαμβάνει τὴ νομιμοποίηση πού ἔχει ἀνάγκη, ἀφοῦ μπορεῖ νὰ ἐπικαλεῖται καὶ νὰ ἀναγνωρίζεται ὡς φορέας καὶ ἐκφραστὴς τῆς κανονικῆς τάξεως. Ἔτσι ἐξηγεῖται ἡ ἀντίφαση πού παραπάνω σημειώσαμε μεταξὺ τῆς ἀποκατάστασης τῆς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας καὶ τῆς ραγδαίας μὲ χωρὶς ἐξαφάνισης ὑποχώρησης τῆς συνοδικότητος ἐντὸς τῆς ἐπισκοπῆς.

Ἡ γραφειοκρατικὴ ὀργάνωση καὶ ὁ συγκεντρωτισμὸς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργανισμοῦ συνεχίζεται καὶ σὰ νεότερα χρόνια. Καὶ μετὰ τὸν Καταστατικὸ Χάρτη τοῦ 1977 νεότερες θεσμικὲς ρυθμίσεις κινοῦνται πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση. Τὸ 1983 ἡ ΔΙΣ ἐξοπλίστηκε μὲ τὴ δυνατότητα νὰ θέτει σὲ διαθεσιμότητα ἐπισκόπους χωρὶς τὴν τήρηση τῶν συνοδικῶν διαδικασιῶν πού προβλέπονται ἀπὸ τοὺς Ἱερούς Κανόνες καὶ τοὺς νόμους τοῦ κράτους⁴⁹. Τὸ 2002 ἰδρύθηκε ἡ κεντρικὴ ὀργάνωση “Ἀλληλεγγύη” πού ἀνέλαβε νὰ προωθήσει ἀποτελε-

47. Ἄρθρον 12, §1α κανονισμοῦ 8/1979 περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἑνοριῶν.

48. Ἄρθρο 35, §3 ΚΧΕΕ.

49. Ἄρθρο 15 Ν. 1351/1983.

σματικότερα τή φιλανθρωπική δράση τῆς Ἐκκλησίας μας. Μετὰ τίς δύο παραπάνω ἐξελίξεις ἀντιλαμβάνεται κανεὶς ὅτι ἡ συνοδικότητα πλήττεται ἀκόμα περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀνάγκη γοργῆς καὶ ἀποτελεσματικῆς ἀντιμετώπισης τῶν προβλημάτων πού ἀνακύπτουν καὶ ἔχουν ἄμεσο ἀντίκτυπο στὴν ἐξωτερικὴ εἰκόνα τῆς Ἐκκλησίας.

Κατὰ τὴν προσφύη ἔκφραση τοῦ Μίχελς, «ἡ ὀργάνωση γίνεται ἔτσι ἀπὸ μέσο αὐτοσκοπός. Τὸ ὄργανο ἐπιβάλλεται στὸν ὀργανισμό»⁵⁰. Ἡ ζοφερὴ αὐτὴ διαπίστωση φαίνεται ἤδη, ὅπως παραπάνω προσπαθήσαμε νὰ δείξουμε, καὶ εὐκόλα κανεὶς μπορεῖ νὰ φανταστεῖ τὸ μέλλον:

– Οἱ ἐνορίες θὰ μεταβληθοῦν σιγὰ σιγὰ σὲ σωματεῖα.

– Οἱ κληρικοὶ θὰ αἰσθάνονται καὶ θὰ ἐνεργοῦν ὡς ὑπάλληλοι ἐνὸς γραφειοκρατικοῦ ὀργανισμοῦ.

– Οἱ ἐπίσκοποι θὰ ἐκπροσωποῦν τὴν Ἱερὰ Σύνοδο στὶς ἐπαρχίες τους καὶ ὄχι τὸ ἀντίθετο.

– Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος θὰ ἀποκόπτεται ὅλο καὶ περισσότερο ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπο σῶμα τῆς Ἐκκλησίας καὶ θὰ βρῖσκεται ὅλο καὶ σὲ μεγαλύτερη ἀρρυθμία μαζί του. Γιὰ ν' ἀνασταλεῖ ἡ πορεία πρὸς ὅλα αὐτὰ δὲν μένει παρὰ ἡ ἐπιστροφή στὴν συνοδικότητα. Στὴ συνοδικότητα δὲν ἰσχύει ἡ δημοκρατικὴ ἰσότητα οὔτε ἡ ἀνομιχαρισματικὴ αὐθεντία. Ἀλλὰ ἡ εὐθύνη τοῦ ρόλου πού φέρει κάθε μέλος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος ὅπως ἀξιῶνεται ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὴν ὀργανωμένη κοινότητα. Δὲν εἶναι ὅλοι Ἀπόστολοι, δὲν εἶναι ὅλοι διδάσκαλοι, δὲν εἶναι ὅλοι προφῆτες, δὲν εἶναι ὅλοι θαυματουργοί, οὔτε ὅλοι θεραπευτές. Καὶ δὲν μπορεῖ ὁ Ἀπόστολος νὰ καταργήσῃ τὸν θεραπευτὴ οὔτε τὸ μάτι νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ χέρι ἢ κάποιον ἄλλο μέλος. Αὐτὸ μᾶς διδάσκουν δύο μεγάλοι μάρτυρες τῆς παραδόσεως, ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.

Ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ περασμένου αἰῶνα ἡ θεολογία μας μαζί μὲ ἄλλα ἄρχισε νὰ μελετᾷ περισσότερο τὴ συνοδικότητα, κυρίως στὶς ἐκφράσεις της κατὰ τὴν περίοδο τῶν τριῶν πρώτων αἰῶνων ἀλλὰ καὶ ἀργότερα. Ἡ ἀναζήτηση τοῦ ἀρχέγονου πολιτεύματος τῆς Ἐκκλησίας ἔγινε μία εὐχάριστη περιπέτεια γιὰ ἐρευνητὲς καὶ ἀναγνώστες. Οἱ καρποὶ αὐτῆς τῆς ἀναζήτησης ἔμμεσα συσχετίζονται ἐκ τῶν πραγμάτων μὲ τὴ σύγχρονη πραγματικότητα. Οἱ ἐρευνητὲς δείχνουν τὴ

---

50. ΜΙΧΕΛΣ Ρ., *Κοινωνιολογία τῶν πολιτικῶν κομμάτων στὴ σύγχρονη δημοκρατία*, μτφρ. Γ. Ἀνδρουλιδάκης, ἐκδ. Γνώση, Ἀθήνα 1997, σελ. 511.

σχέση τῆς συνοδικότητος μὲ τὶς ἰουδαϊκὲς καταβολὲς τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως ἐπίσης καὶ μὲ τοὺς θεσμοὺς τῆς πόλεως τῆς ὕστερης ἀρχαιότητος καὶ τοῦ οἰκουμένου ρωμαϊκοῦ κράτους. Ὁ ἄμεσος συσχετισμὸς τῶν ἐρευνῶν μὲ τὴ σύγχρονη πραγματικότητα θὰ βοηθοῦσε νὰ ἀναδειχθεῖ τὸ συνοδικὸ ἔλλειμμα τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ νὰ ἐπισημανθεῖ ἡ νόθευση τῆς συνοδικότητος ἀπὸ τὴ γραφειοκρατία καὶ τὸν συγκεντρωτισμὸ. Ἐπίσης, θὰ ἔδειχνε κατὰ πόσο ἡ Ἐκκλησία μας ἀποδέχτηκε τὶς σύγχρονες μορφὲς ὀργάνωσης, πόσο τὶς ἔχει ἀνάγκη καὶ πόσο πρέπει νὰ τὶς συγκεράσει μὲ τὶς ἀρχές της, οὕτως ὥστε οὔτε μὲ τὸν κόσμον νὰ συζηματισεῖ καὶ τὴ μαρτυρία τῆς Ἀνάστασης τοῦ Χριστοῦ στὸν κόσμον νὰ κρατήσῃ ζωντανή.

Παρὰ τὸ τεράστιο συνοδικὸ ἔλλειμμα ποὺ ἐπεσώρρευσαν οἱ ἱστορικὲς περιπέτειες τοῦ παρελθόντος καὶ ἡ εἴσοδος σύγχρονων μορφῶν ὀργάνωσης, στὸν Κανόνα τῆς Λατρείας διασώζεται μὲ ἐπάρκεια ἡ συνοδικότητα ἐντὸς τῆς ἐπισκοπῆς. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν χρειάζεται κανεὶς νὰ τὴ φαντάζεται. Ἀπὸ ἀπλὲς λειτουργικὲς πράξεις καὶ κινήσεις, ὅπως ἡ Ἀρτοκλασία μέχρι τὴν ἐκλογή, τὴ χειροτονία καὶ τὴν κατάσταση τῶν λειτουργῶν της, ἐν τῇ Θεῷ Εὐχαριστία, εἶναι ὁρατὴ διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ. Δὲν μένει παρὰ ἡ ἀποκατάστασή της. Ἡ πλήρης καὶ ὀλοκληρωμένη ἐπιστροφή τῆς συνοδικότητος ἐντὸς τῆς ἐπισκοπῆς θὰ δώσει νόημα καὶ περιεχόμενον στὴ συνοδικότητα τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας μας καὶ θὰ γεφυρώσῃ τὴ διάσταση μεταξὺ τοῦ Κανόνα τῆς Λατρείας καὶ τῆς πραγματικότητος. Καὶ τὸ κυριότερον: ἡ Ἐκκλησία μας θὰ μοιάζει περισσότερο μ' αὐτὸ ποὺ θὰ γίνῃ τότε, ὅταν θὰ ἔρθῃ ὁ Χριστός.